

Vasker for under tariff • LO-advokat: - Dette

Olje- og energiminister Torje Riis-Johansen, helse og sosialombud i Oslo Anne-Lise Kristensen, justisminister Knut Storberget og ordfører Fabian Stang bruker renholdere som får ulovlig lav lønn.

RENHOLDSBRANSEN

Tekst: Gunnar Thorenfeldt

De fleste av oss har vært på jobb og sett på et rengjøringsfirma som gir deilig rent og arbeidsvillige i offentlige kontrakter om det som er minsteviteløst i landets offentlige sektor.

Nå kan Dagbladet avsløre at renholdere har blitt betalt under tariff disse stedene:

- Olje- og Sosialombudet i Oslo (143,50 kroner i timen)
- Norges Vassdrags- og energidirektorat viser til at det tos i kontrakt med Royal Renhold i lønnsnivået ikke bare være dårligere enn de fleste som gir det for samme type arbeid, og som er fassatt i tariffen.
- Olje- og sosialombudet vedlegget til kontrakt og montasje og reparasjon av vannledningsnett i kommuner i Norge.
- Helse og Sosialombudet i Oslo (143,50 kroner i timen)
- Justisdepartementet (138,50 kroner i timen)
- Oslo kommune (120 kroner i timen)

28000 i løst

Offisielle myndigheter er også på jakt på å gjennomføre nedringning av lønnsnivået for de som er ansatt i offentlige kontrakter. Det viser en rekke lønns- og arbeidsvilkår overholdene. Når de ikke har vært dette, kan de ha vært løst.

Med et kroner for tre timen er renholdere slippe av 28.000 kroner i løst lønns- og arbeidsvilkår. Dagbladet har løst lønns- og arbeidsvilkår overholdene. Når de ikke har vært dette, kan de ha vært løst.

Norske myndigheter har gjennom at-

te og sosialombudet i Oslo først og fremst en renholdingsmessig arbeid som er ulovlig lav lønn. Dette kan og selv være et brudd på lov om offentlig anskaffelse.

«Vi har ikke sjekket lønnsforholdene til de som vasker hos oss, skriver helse og sosialombud Anne-Lise Kristensen til Dagbladet.

Norges Vassdrags- og energidirektorat viser til at det tos i kontrakt med Royal Renhold i lønnsnivået ikke bare være dårligere enn de fleste som gir det for samme type arbeid, og som er fassatt i tariffen. Når det gjelder utbetalingene har sendt oss for november/ desember, er dette rent opp.

UNE ligger under fastsatte minimumer (E). De ønsker ikke å korrigere saken.

Grove eksempler

- Dette er grove eksempler hvis de stemmer, sier LO-advokat Einar Støseth. Han sier også på Helse og sosialombudet aldri har innarbeidet lønnskrav i kontraktvilkårene.

- Dette er grove tjenesteforhold, sier Støseth.

Han er heller ikke i tvil om at

Rengjør for kongefamiliens livvakter - bryter arbeidsmiljøloven

- Fikk ikke overtidstillegg
- Ulovlig lange arbeidsdager
- Ulovlige arbeidskontrakter

OPPVASK I KONGENS BAKGÅRD

De vasker politiets lokaler på Skanum, Støt og i Lomme-dalen. Nå har bedriften refuset av Arbeidsmiljøloven.

ABREDELIV

Gunnar Thorenfeldt

De vasker politiets lokaler på Skanum, Støt og i Lomme-dalen. Nå har bedriften refuset av Arbeidsmiljøloven.

ABREDELIV

Gunnar Thorenfeldt

De vasker politiets lokaler på Skanum, Støt og i Lomme-dalen. Nå har bedriften refuset av Arbeidsmiljøloven.

ABREDELIV

Gunnar Thorenfeldt

Vasker for toppene for LUSE-LØNN

De vasker politiets lokaler på Skanum, Støt og i Lomme-dalen. Nå har bedriften refuset av Arbeidsmiljøloven.

ABREDELIV

Gunnar Thorenfeldt

Vasket for Nav: - Jeg fikk sparken fordi jeg var gravid

Nav har sparket en kvinne fordi hun var gravid. Dette er en alvorlig krenkelse av menneskerettighetene.

Følg saken!

«André» vasket for 25 kr i timen

En arbeidstaker har fått en svært lav lønn for sine tjenester. Dette er et brudd på arbeidslovgivningen.

LUSELØNN AVSLØRER

Gunnar Thorenfeldt

Adecco

De vasker politiets lokaler på Skanum, Støt og i Lomme-dalen. Nå har bedriften refuset av Arbeidsmiljøloven.

ABREDELIV

Gunnar Thorenfeldt

- Som å være slaver

Arbeidstakerne beskriver sine forhold som slaveri. Dette er et alvorlig brudd på menneskerettighetene.

LUSELØNN AVSLØRER

Gunnar Thorenfeldt

14 renholdsbedrifter IKKET

En liste over bedrifter som ikke er registrert i LuseLønn. Dette er et brudd på arbeidslovgivningen.

LUSELØNN

Gunnar Thorenfeldt

METODERAPPORT

Underbetalt og overarbeidet

- det nye arbeidslivet i Norge

En rapport som avslører de skjulte forholdene i arbeidslivet i Norge. Dette er et alvorlig brudd på arbeidslovgivningen.

LUSELØNN

Gunnar Thorenfeldt

Fikk veps i bilen - forårsaket dødsulykke

En bilulykke som ble forårsaket av veps i bilen. Dette er et alvorlig sikkerhetsproblem.

PERSONLOVNING

Gunnar Thorenfeldt

Kriminelle vinner anbud

Offentlige kontrakter vinneres av kriminelle bedrifter. Dette er et alvorlig brudd på offentlige innkjøpsregler.

PERSONLOVNING

Gunnar Thorenfeldt

Thorbjørn Berntsen raser mot lønnsdumping i det offentlige

En offentlig tjenestemann uttrykker sin frustrasjon over lønnsdumping. Dette er et alvorlig brudd på arbeidslovgivningen.

Må være sandblåst på innsida av hodeskallen

Journalist: Gunnar Thorenfeldt

Dagbladet

Tlf: 22 42 98 98

LISTE OVER PUBLISERTE SAKER:

1. Vasket for toppene for luselønn, 19.01.2011
2. - Stat og kommune har ødelagt renholdsbransjen, 19.01.2011
3. Vasker for ”smuler” på Børsen, 21.01.2011
4. - Ødelegger moralen, 22.01.2011
5. Ryddet ikke opp, 26.01.2011
- 6 - Dette er sosial dumping”, 26.01.2011
7. - Veldig pinlig, 27.01.2011
8. Dumper lønna, 03.02.2011
9. Slik dumper Adecco lønningene, 03.02.2011
10. Eksplosiv økning i ufaglærte, 04.02.2011
11. Lærervikarer, barnehageansatte, hjelpepleiere og renholdere: * Kan tape millioner i pensjon * Kan tape 30 000 i lønn * Får betalt langt under tariff, 09.02.2011
12. Den nye underklassen jobber for det offentlige, 09.02.2011
13. Må være sandblåst på innsiden av hodeskallen, 12.02.2011
14. - Som å være slave, 13.02.2011
15. Fant 1196 regelbrudd hos staten, 15.02.2011
16. Vil gi Adecco sparken, 17.02.2011
17. Adecco anklages for pensjonslovbrudd, 23.02.2011
18. Mitt liv som vikar, 23.02.2011
19. - Bare toppen av et isfjell, 24.02.2011
20. - Oslo kommune gir blaffen, 25.02.2011
21. Underbetalte renholdere vasket for Forsvaret, 26.02.2011
22. - Fanden er midt i blant oss, 01.03.2011
23. Oslo kommune kaster ut Adecco, 01.03.2011
24. Adecco Rakner, 02.03.2011
25. - Ingen er stolte over det som skjer nå, 02.03.2011
26. Tjener fett på underbetalte, 03.03.2011
27. - Sosial dumping med offentlige penger, 09.03.2011
28. Frykter Norge kan bli nytt Kuwait, 18.03.2011
29. Vil ikke lengre godkjenne NHO-bedrifter, 22.03.2011
30. - Jeg skjønner det er behov for å markeres seg, men ikke med selvmord, 24.03.2011
31. Forsker på sosial dumping – gikk i baret, 30.03.2011
32. André vasket for 25 kroner i timen, 09.04.2011
33. Mangler hjemmel for å si opp 20-millionerskontrakt, 13.04.2011
34. Adecco vil ikke etterbetale underlønna ansatte, 06.05.2011
35. - Jeg får bare smuler, 07.05.2011
36. Slik er anbuds-Norge, 11.05.2011
37. - Overalt hvor det er mulig å jukse, så jukses det, 11.05.2011
38. - Her tar Adecco feil, 23.05.2011
39. Arbeidstilsynet: Slik bryter søppelgiganten loven, 30.05.2011
40. Nå blir det ulovelig å lønne renholdere under 151,56 kroner i timen, 21.06.2011
41. Kriminelle vinner anbud, 22.06.2011
42. Frykter sjokkregning, 22.06.2011
43. Massive lovbrudd blant 13 av 14 selskaper, 30.06.2011
44. 13 av 14 renholdsbedrifter jukset, 01.07.2011
45. Staten bryter egne vaskeregler, 31.08.2011
46. Adecco-pleierne får betalt for overtidsrovdriften, 12.10.2011

47. - Nå er det nok. Vi orker ikke mer, 12.10.2011
48. Fikk lønn for strevet på overtid, 13.10.2011
49. - Dette må de avfinne seg med eller søke jobb annet sted, 14.10.2011
50. - Vi må tette NHO-Petters sugerør, 17.10.2011
51. Lønn: Null kroner, 20.10.2011
52. - Presset ut fordi jeg var gravid, 20.10.2011
53. Stemplingskort avslørte renholdsgigant, 14.11.2011
54. - Nei til greske tilstander, 15.11.2011
55. Her er stemplingskortene som avslører ISS, 22.11.2011
56. - Vårt siste rop om hjelp, 05.12.2011
57. Vasket for Nav: - Jeg fikk sparken fordi jeg var gravid, 07.12.2011
58. Eitranes forbanna på Nav, 09.12.2011
59. Sint på ministeren, 10.12.2011
60. Ap dropper hotell, 15.12.2011
61. - Ansatte behandles som kveg, 20.12.2011
62. - Bruk vaskehjelp med god samvittighet, 22.12.2011
63. Oppvask i Kongens bakgård, 28.12.2011

Redaksjon: Dagbladet

Adresse: Pb. 1184 Sentrum, 0107 Oslo

Telefonnummer: 24001000

Journalist: Gunnar Thorenfeldt

Adresse: c/o Dagbladet, Pb. 1184 Sentrum, 0107 Oslo

Telefonnummer: 95044570

Inndeling:

1. Når og hvordan kom arbeidet i gang, hva var ideen som startet det hele?
2. Hva var den sentrale problemstillingen ved starten av prosjektet?
3. Redegjør kort for hva som er genuint nytt i saken?
4. Konsekvenser
5. Metoder:
  - 5.1. Metodekart
  - 5.2. Metode: Lovtolkning
  - 5.3. Metode: Masseutsendelser av e-poster
  - 5.4. Metode: Bruk av kalkyler
  - 5.5. Metode: Bruk av databasen Doffin
  - 5.6. Metode: Bruk av beregninger
  - 5.7. Metode: Innsyn i offentlige dokumenter og klagerunder
  - 5.8. Metode: Lønns slipper og arbeidskontrakter
  - 5.9. Metode: Bruk av tolker
  - 5.10. Metode: Skaffe rammeavtaler
  - 5.11. Metode: Skaffe revisjonsrapport
  - 5.12. Metode: Bruk av mms-bilder som dokumentasjon
  - 5.13. Metode: Utvidet tilsvare
6. Press fra kilder
7. Kildekritikk
  - 7.1. Kildekritikk: Anonyme kilder
  - 7.2. Kildekritikk: Politisk press og kampanjejournalistikk
  - 7.3. Kildekritikk: Journalistens forhold til kildene
8. Felt i PFU
9. Arbeidet etter første sak og publisering
  - 9.1. Publisering: "Vasker for toppene for luselønn"
  - 9.2. Publisering: "Vasker for "smuler" på børsen"
  - 9.3. Publisering: "- Ødelegger moralen"
  - 9.4. Publisering: "Ryddet ikke opp"
  - 9.5. Publisering: "Slik dumper Adecco lønningene"
  - 9.6. Publisering: "- Den nye underklassen jobber for det offentlige"
  - 9.7. Publisering: "- Må være sandblåst på innsida av hodeskallen"
  - 9.8. Publisering: "- Som å være slave"
  - 9.9. Publisering: "Vil gi Adecco sparken"
  - 9.10. Publisering: NRK kommer på banen
  - 9.11. Publisering: Adecco-skandalen
  - 9.12. Publisering: "Underbetalte renholdere vasket for Forsvaret"
  - 9.13. Publisering: "Oslo kommune kaster ut Adecco"
  - 9.14. Publisering: "- Sosial dumping med offentlige penger"
  - 9.15. Publisering: "Forsker på sosial dumping – dumper selv".
  - 9.16. Publisering: "Vasket for 25 kroner i timen"
  - 9.17. Publisering: "- Jeg får bare smuler"
  - 9.18. Publisering: "Slik er anbuds-Norge"
  - 9.19. Publisering: "- Her tar Adecco feil"
  - 9.20. Publisering: "Nå blir det ulovelig å lønne renholdere under 151.56 kroner i timen"
  - 9.21. Publisering: "Massive lovbrudd blant 13 av 14 selskaper"

9.22: Publisering: "Staten bryter egne vaskeregler".

9.23: Publisering: "Lønn: Null kroner"

9.24: Publisering: "Her er stemplingskortene som avslører ISS"

9.25: Publisering: "Vasket for Nav: - Jeg fikk sparken fordi jeg var gravid"

9.26: Publisering: "Oppvask i kongens bakgård".

10. Ettetanke

1. Når og hvordan kom arbeidet i gang, hva var ideen som startet det hele?

Høsten 2010 tipset en kilde meg om at det pågikk omfattende lønnsdumping blant renholderne som vasket for det offentlige. Ifølge denne kilden fikk renholderne systematisk dumpet sine lønns- og arbeidsvilkår når det offentlige kjøpte inn private tjenester.

Dette ville i så fall være dramatisk. Det offentlige har tidligere vært en garantist for ordnede arbeidsforhold, og for de fleste i Norge har ”en stilling i staten” vært et synonym for en trygg arbeidsplass.

Da jeg undersøkte kildens informasjon nærmere, ble det raskt klart at lønnsdumpingen ikke begrenset seg til renholdsbransjen. Blant annet kom jeg i kontakt med en rekke ansatte ved Adecco-drevne sykehjem, og fra en rekke lærervikarer. Jeg hadde imidlertid store problemer med å få de ansatte – både renholdere, sykehjemsansatte og lærervikarer – til å stå fram. Mange var redde for å miste jobben. Vi forsøkte også å komme i kontakt med tidligere ansatte ved de samme stedene. Kanskje de ville våge å stå fram? Heller ikke dette lyktes.

Denne frykten overrasket meg. Norge er kjent for trygge og gode arbeidsvilkår. Det var åpenbart at noe hadde skjedd. Jeg ville finne ut hvordan og hvorfor.

Noe av det mest påfallende ved saken var at verken kommuner, stat eller forskere ante noe særlig om hva som hadde skjedd i kjølvannet av det offentliges anbudsutsetting. Verken Statistisk Sentralbyrå (SSB), Kommunesektorens arbeidsgiverorganisasjon (KS) eller regjeringen hadde oversikt over omfanget av anbudsutsettingen da Dagbladet tok kontakt. Å finne disse svarene ble en sentral del av prosjektet mitt.

”Her har man gjennomført en stor revolusjon i offentlig sektor uten at noen har oversikt over konsekvensene”, sa seniorforsker ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt, Jens Chr. Andvig, til meg. Heller ikke Fagforbundet, Norsk Sykepleierforbund, Norsk Arbeidsmandsforbund eller andre arbeidstakerorganisasjoner kunne svare Dagbladet på hvor mange som tidligere hadde jobbet for det offentlige, men som nå var ansatt hos underleverandører.

Hvordan skulle vi dermed klare å komme til bunns i min kildes påstand om at det pågikk en kontinuerlig og systematisk dumping av arbeidstakernes lønns- og arbeidsvilkår når arbeidsplassen deres ble satt ut på anbud?

Ettersom de berørte personene ikke var villige til å stå fram og heller ingen fagetater hadde oversikt, måtte Dagbladet velge en annen framgangsmåte. Vi bestemte oss for å gå bredt ut. Dagbladet ba om innsyn i over ett hundre anbudsdokumenter, besøkte nærmere 50 bedrifter og snakket med mer enn ett hundre ansatte. Dette arbeidet skulle til slutt resultere i godt over 60 publiserte artikler i perioden 19. januar - 28. desember 2011. Det aller meste av arbeidet har utført jeg alene.

Under arbeidet med prosjektet har jeg store deler av 2011 vært skjermet for andre saker i lengre perioder. Jeg jobber i Dagbladets nyhetsavdeling, og har sluppet en del turnusarbeid, siden det har vært vanskelig å kombinere med prosjektet.

2. Hva var den sentrale problemstillingen ved starten av prosjektet?

Den overordnede problemstillingen Dagbladet ønsket å undersøke i begynnelsen av prosjektet var hvorvidt ansatte systematisk fikk dumpet sine lønns- og arbeidsvilkår når det offentlige kjøpte inn private tjenester. Hvordan praktiseres anbudspolitikken i offentlig sektor i Norge? Og hvordan påvirker dette arbeidstakernes lønns- og arbeidsvilkår?

EU-utvidelsen i 2004 stilte det norske arbeidsmarkedet overfor helt nye utfordringer. Ved at personer fra Polen, Estland, Latvia, Litauen, Slovakia, Slovenia, Tsjekkia, og Ungarn har fått tilgang til det nye arbeidsmarkedet har norske lønns- og arbeidsvilkår blitt satt under press. Dette presset har økt etter at borgere fra Romania og Bulgaria i 2007 også fikk tilgang til det norske arbeidsmarkedet.

Samtidig har norske offentlige virksomheter i økende grad valgt å sette tjenestene sine ut på anbud. Dette har medført at en stor andel av de kommunalt ansatte nå har blitt ansatt i privat sektor, noe som igjen har medført et press på arbeidstakernes vilkår innenfor mange bransjer. Som et viktig tiltak har det offentlige derfor vedtatt forskrift og lov som skal hindre at det offentlige bidrar til å dumpe lønns- og arbeidsvilkår.

Det finnes en risiko for at store samfunnsendringer skjer, uten at media setter søkelys på dem. En sentral journalistisk utfordring er å få tid og ressurser til å se på de større sammenhengene i samfunnet, fremfor å bidra i en kontinuerlig strøm av hendelsesorientert nyhetsdekning. Som en del av Dagbladets samfunnsansvar ble det nødvendig å undersøke nettopp forholdene mellom de nye grensene i Europa, tendenser til privatisering og konkurranseutsetting, og konsekvensene av dette i det norske arbeidslivet. Det store spørsmålet var hvordan vi skulle nærme oss dette. Hvilke metoder skulle vi benytte og utvikle i arbeidet? Og hvordan kunne vi avdekke hvordan anbudsutsettingen eventuelt hadde påvirket arbeidstakernes situasjon? Her skulle det vise seg at tidligere langsiktig arbeid med spørsmål knyttet til arbeidslivet og et rikt kildenettverk skulle spille en viktig rolle.

I sakene kom Dagbladet til å avdekke en samfunnsutvikling som har påvirket tusenvis av mennesker over hele landet innenfor så vidt forskjellige bransjer som barnehage, helse, renovasjon og læreryrke, uten at noen har en overordnet innsikt eller kontroll over konsekvenser og omfang.

3. Redegjør kort for hva som er genuint nytt i saken?

Gjennom arbeidet med denne saken i løpet av hele 2011 fant Dagbladet ut følgende:

- * Hvordan det offentlige verken hadde innsikt i eller følger sine egne regler, og slik bidrar til å dumpe lønns- og arbeidsvilkår når de kjøper private tjenester. Dagbladet har avdekket hvordan det offentlige bidrar til å undergrave viktige bærebjelker i det norske arbeidsmarkedet.
- * Hvordan kommuner og statlige etater ikke kontrollerer selskapene de kjøper tjenester av, og hvilke arbeidsforhold de ansatte i disse selskapene har.
- * Hvordan seriøse private selskaper har gitt opp å levere inn anbud til det offentlige fordi det

utelukkende blir fokusert på pris. Dermed blir de selskapene som har ordnede arbeidsforhold presset ut av de useriøse.

* Hvordan det offentlige mangler rutiner for å si opp kontrakter når det blir avslørt uregelmessigheter.

* Samlet sett har det publiserte materialet dokumentert en samfunnsutvikling som verken forskere, politikere eller byråkrater kjente til.

4. Konsekvenser

Allmenngjøring av renholdsbransjen: ”Dagbladets saker har vært helt avgjørende, og uten de beklagelige oppslagene så hadde man ikke fått til noe av dette”, sa direktør for NHO Service, Petter Furulund, da renholdsbransjen ble allmenngjort sommeren 2011. Etter allmenngjøringen har det blitt ulovlig å lønne renholdere under 151,56 kroner i timen. ”De som har fulgt lover, forskrifter og tariffavtaler var i ferd med å gi opp. Nå håper jeg de seriøse vil fortsette”, sa Furulund videre.

Økt fokus på offentlige kontrakter og sosial dumping: En viktig konsekvens av Dagbladets fokus er en økt samfunnsmessig bevissthet og kunnskap rundt offentlige kontrakter og sosial dumping. NHO Service har meldt at flere av deres medlemmer har blitt kontaktet av sine offentlige oppdragsgivere for å forsikre seg om at de hadde ordnede arbeidsforhold etter Dagbladets avsløringer.

Granskninger: En revisjonsrapport, som ble gjennomført etter Dagbladets avsløringer, viste at 13 av 14 renholdsbedrifter Oslo kommune hadde rammeavtaler med hadde brutt kontraktsvilkårene. Oslo kommune har også sagt opp vikarkontrakten med Adecco etter Dagbladets avsløringer.

Selskaper som Adecco, Østlandske Miljørenhold og CeCe Renhold har mistet kontrakter som en direkte følge av Dagbladets artikler, og det offentlige, blant andre Forsvaret, Norges Vassdrag- og Energidirektoratet og Nav, har måtte granske forholdene blant sine egne renholdere. Adecco har også gjennomført en omfattende granskning av sin egen praksis ledet av advokat Jan Fougner.

Adecco har nå gitt løfter om å heve alle sine vikarer opp på tariffnivå og de har avsluttet driften av samtlige offentlige sykehjem.

Regjeringsgranskning: Regjeringen satte også i gang en granskning av renholderne som vasket for staten etter Dagbladets avsløringer, og også denne granskningen dokumenterte brudd på lov og regler.

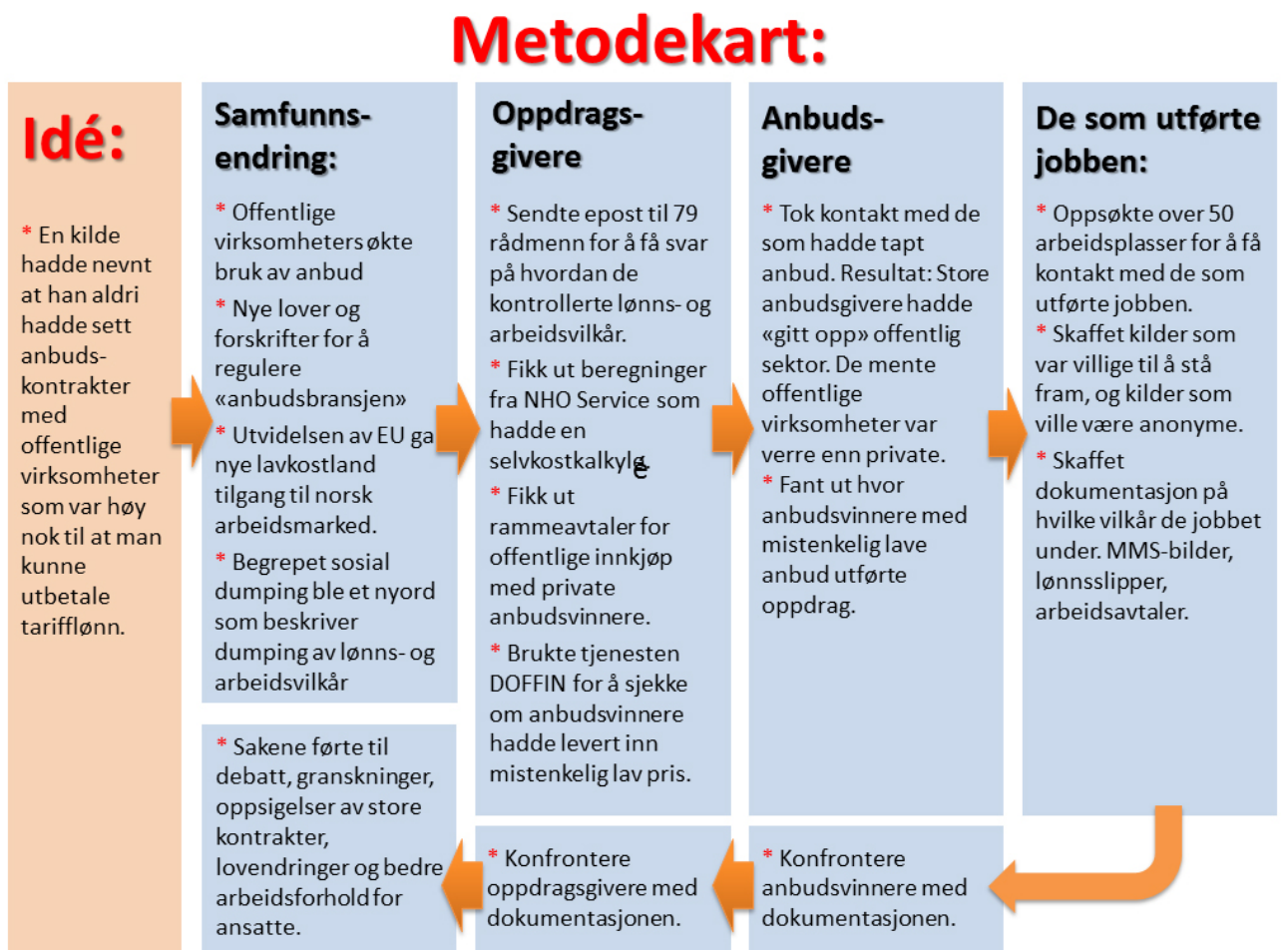
Adecco måtte betale millioner til tidligere ansatte: Adecco har måtte tilbakebetale flere millioner i overtid og lønn til sine tidligere og nåværende ansatte.

5. Metoder:

I løpet av arbeidet benyttet jeg meg av både gamle og nye metoder. Her vil jeg i all hovedsak redegjøre for nye metoder, men også gamle metoder som jeg har brukt på en ny måte. Som beskrevet over var det vanskelig å få kilder til å stille opp. Sentrale fagmiljøer kunne heller ikke hjelpe meg i å få større innsikt i materialet. For å kunne avdekke kritikkverdige forhold og sammenhenger var jeg derfor avhengig av å utarbeide nye metoder, og bruke gamle metoder på nye måter. Disse metodene måtte kontinuerlig utvikles i et konkret møte mellom de utfordringene jeg stod overfor og det materialet jeg foreløpig hadde fremskaffet. Metodene som beskrives under blir presentert kronologisk.

5.1. Metodekart.

(Metodekartet er ment å gi en svært forenklet grafisk oversikt over arbeidsmetodene.)

5.2. Metode: Lovtolkning

Et sentralt utgangspunkt for arbeidet ble å forstå ”Forskrift om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter”. Denne er en del av implementeringen av ILO-konvensjon nr. 94. I den originale lovteksten stod det (fram til den ble endret ved forskrift 15. november 2011):

”Oppdragsgiver skal i sine kontrakter stille krav om at ansatte hos leverandører og eventuelle underleverandører som direkte medvirker til å oppfylle kontrakten, har lønns- og arbeidsvilkår som ikke er dårligere enn det som følger av gjeldende landsomfattende tariffavtale, eller det som ellers er normalt for vedkommende sted og yrke”.

Et kjernesporsmål her er tolkningen av formuleringen ”følger gjeldende landsomfattende tariffavtaler, eller det som ellers er normalt for vedkommende sted og yrke”. Dagbladets undersøkelser viste at veldig mange kommuner og leverandører tolket dette som en valgmulighet. Enten kunne de betale i henhold til ”landsomfattende tariffavtale”, eller så kunne de betale det ”som ellers er normalt for vedkommende sted og yrke”. Undertegnende brukte mye tid på å finne fram til kompetente miljøer og personer som kunne hjelpe meg i arbeidet med å forstå denne lovteksten korrekt. Etter en dialog med blant andre fungerende avdelingsdirektør i Fornyings- og administrasjonsdepartementet, Monica Auberg, ble det klart at forskriften ikke åpner for å betale dårligere lønn enn det som er tilsvarende landsomfattende tariffavtale. Formuleringen ”ellers er normalt for vedkommende sted og yrke” gjaldt bare for områder hvor det ikke finnes landsomfattende tariffavtale.

Så sent som mai i 2011 fastholdt Adecco at de ”har lønnet i henhold til det som er normalt for gjeldende sted og yrke (markedslønn)”. Her er det viktig å understreke at det er det offentlige som bryter forskriften når de kjøper tjenester som er lavere enn tariffnivå, ikke Adecco. I Norge er det ingen minstelønn og Adecco står dermed fritt til å betale under tariff. Det eneste spørsmål vil her være om Adecco har brutt vilkårene i kontrakten med den offentlige oppdragsgiveren. Det offentlige har derimot i henhold til gjeldende forskrift ikke lov til å kjøpe tjenester som ligger under tariffnivå.

Her kan det være på sin plass å understreke at aviser ikke skal være en rettsinstans. Det er ikke alltid pressens oppgave å konkludere i stridsspørsmål, men heller belyse den uenigheten som finnes og bringe de forskjellige argumentene fram. Dette nevner jeg for å understreke at tolkning av lover først og fremst er en juridisk og ikke en journalistisk oppgave. Dermed er det ikke mulig for meg å konkludere med at noen har brutt loven før dette er prøvd rettslig. Et annet viktig poeng i denne sammenhengen er at det også kan finnes flere ulike tolkningsmuligheter av disse forskriftene og lovene. Mitt poeng var her å belyse at for eksempel Adecco ikke hadde fulgt kontrakten slik Oslo kommune forutsatte.

Det var mange som hadde problemer med å forstå denne lovteksten. Oslo kommune påsto for eksempel i en e-post til Dagbladet 25. januar 2011 at ”det foreligger ingen (...) landsomfattende tariffavtale for renholdsbransjen”. Ifølge arbeidsminister Hanne Bjurstrøm er dette feil. 23. mai 2011 understreket arbeidsministeren nettopp følgende i et intervju: ”Innenfor disse bransjene; renhold, utdanning og barnehage, finnes det veletablerte nasjonale tariffavtaler. Da kan man ikke velge og heller legge til grunn ”det som er normalt for gjeldende sted og yrke”.

I et høringsbrev fra 2010 skriver regjeringen at ”Bakgrunnen for forskriften er at Norge har tiltrådt ILO-konvensjon 94. Den stiller krav om at sentrale myndigheter i tjenestekontrakter og i bygge- og anleggskontrakter forplikter tilbydere å gi sine ansatte vilkår i henhold til det tariffavtalte nivået. Denne plikten gjelder tilsvarende nedover i kontraktskjeden. Formålet

er at ”det offentlige skal respektere tariffavtaler og opptre som en modeloppdragsgiver med hensyn til lønns- og arbeidsvilkår. I Norge er konvensjonen gjennomført ved at det på allmenngjorte områder er allmenngjøringsforskriftene som utgjør vilkårene, mens tjenestetilbydere utenfor allmenngjorte områder må påta seg å tilby vilkår i tråd med minstevilkårene i landsomfattende tariffavtaler, selv om disse ikke er allmenngjort”.

5.3. Metode: Masseutsendelser av e-poster

I den tidligere omtalte forskriften står det at ”oppdragsgiver skal gjennomføre nødvendig kontroll av om kravene til lønns- og arbeidsvilkår overholdes. Graden av kontroll kan tilpasses behovet i vedkommende bransje, geografiske område mv”.

Dagbladet sendte ut en e-post til 79 kommuner i Norge hvor vi stilte følgende spørsmål: ”Hva har du gjort som oppdragsgiver for å kontrollere at loven overholdes”. 80 prosent, eller 66 rådmenn, svarte at de hadde stilt krav i anbudsrunder. Men bare 14 sa at de hadde kontrollert bedriften i etterkant. Dermed hadde ikke de 66 kommunene oversikt over om anbudsvinnerne faktisk leverer de lønns- og arbeidsvilkårene som de har lovet.

E-postadressene til rådmennene fikk jeg fra en kilde. Jeg sendte e-posten ut fra min egen adresse. Selv om dette gjorde arbeidet mye mer arbeidskrevende, gjorde det at jeg raskt kunne svare på spørsmål, og at jeg fikk en mer personlig tone med e-postkildene. Resultatet var interessant, og jeg benyttet metoden igjen flere ganger. Blant annet sendte jeg ut en e-post til samtlige helseforetak hvor jeg spurte ”har dere en oversikt over hvor mye penger dere bruker årlig på å kjøpe tjenester fra andre? Og hvem dere kjøper mest av? Gjerne med en sammenligning med årene tidligere?”

Samtidig sendte jeg ut en e-post til samtlige private helseleverandører som er organisert i NHO Service. E-postadressene fant jeg på selskapenes hjemmesider. Der spurte jeg blant annet om hvilke helsetjenester de tilbød, hvor mye norske kommuner betalte for deres tjenester og hvor stor veksten hadde vært siden 2005.

Gjennombruddet fikk jeg da jeg sendte ut e-poster til samtlige renholdsselskaper som er medlem av NHO Service. Spørsmålene jeg sendte 10. november 2010 var: ”I anledning en artikkel vi skal skrive om offentlig innkjøp, skriver vi om hvordan kommunene og det offentlige priser ut de seriøse aktørene ved å velge tilbud som ligger lavere og lavere i pris, uavhengig av kvalitet. Er dette en problemstilling dere kjenner dere igjen i? I så fall, har dere eksempler? Opplever dere at andre selskaper priser seg lavere enn det som er mulig ut i fra konkurransegrunnlaget, altså lavere enn tariff og lovpålagte avgifter?”

Svarene viste at de seriøse selskapene var i ferd med å gi opp det offentlige. Hele ti selskaper fortalte om dumping av lønninger, anbudsjuks og bruk av useriøse underleverandører. Det var ikke lengre mulig å drive seriøst med de prisene det offentlige opererte med, fortalte selskapene. ”Mye snusk og svart arbeid i vår bransje”, skrev et renholdsselskap til Dagbladet. Et annet skrev at ”anbudene i stor grad oppleves som et ”spill for galleriet”. NHO-selskapene fortalte at de opplevde det offentlige som uærlige og at de bedrev juks. ”Vi jobber ikke så mye med det offentlige, nettopp fordi vi anser at seriøse selskaper ikke blir valgt ut”, skrev Knut Blom fra Resco til Dagbladet.

Å sende ut massemeldinger via e-poster samtidig med likelydende forespørsler ble et helt sentralt kartleggingsverktøy i dette prosjektet, og gjorde at jeg tidlig kom i kontakt med hundrevis av kilder.

5.4. Metode: Bruk av kalkyler

1.3 Tid er penger

2701 200 148 206

Eksempel på selvkostkalkyle pr. renholdstime for en renholdsbedrift i 2008. Det kan være små variasjoner fra bedrift til bedrift, men dersom man driver i lovlige former og betaler tarifflønn vil dette være en realistisk kalkyle:

Lønn renholder (tariff)*		144,53	100 %
Sykefravær*	4,17 %	6,03	104 %
Lørdagstillegg	50 %	0,00	Beregnes hvis aktuelt 104 %
Søndagstillegg	75 %	0,00	Beregnes hvis aktuelt 104 %
Helligdagstillegg	100 %	0,00	Beregnes hvis aktuelt 104 %
Natttillegg	11 %	0,00	Beregnes hvis aktuelt 104 %
Ansiennitet og fagbrevtillegg	6 %	9,03	110 %
Opplæring (10 timer pr. år)		0,66	111 %
Sum lønnskostnad		160,25	111 %
Feriepenger*	12,7 %	20,35	125 %
Avtalefestet pensjon (AFP)*	3,04 %	4,87	128 %
Offentlig tjenestepensjon (OTP)*	3 %	4,09	131 %
Sluttvederlagsordning	0,24 %	0,38	131 %
Gruppelivsforsikring	0,23 %	0,37	132 %
Yrkesskadeforsikring	0,48 %	0,77	132 %
Arbeidsgiveravgift (AGA)*	14,1 %	22,60	148 %
Arbeidsgiveravgift av FP/AFP/OTP/Gr.liv		4,18	151 %
OU-fond	0,12 %	0,19	151 %
Bedriftshelsetjeneste	0,55 %	0,88	152 %
Arbeidstøy (500 kr. pr. år)		0,25	152 %
Sum personalkostnader renholder		219,19	152 %
Ledelse (prosent av direkte lønn)	8 %	12,02	Linjeledelse/oppfølging 160 %
Administrasjon (prosent av total kost)	5 %	11,56	168 %
Materialforbruk (prosent av direkte lønn)	6 %	8,67	174 %
Avskrivninger, maskiner, utstyr	2 %	2,89	176 %
Selvkost pr. time (uten mva)		254,33	176 %
Merverdiavgift	25 %	63,58	220 %
Selvkost pr. time (med mva)		317,91	220 %

221,49
98,72
320,21

Oppstillingen viser selvkost før dekningsbidrag.
Forutsetning for eksemplet:

- * Lønn renholder (tariff): Snittlønn iht. tall fra SSB, justert for resultat i tariffoppgjøret 2008
- * Sykefravær: Lagt til grunn 16 dagers sykefravær
- * Feriepenger: AGA økt fra 12,0 til 12,7 % pga. andelen medarbeidere over 60 år
- * AFP: Lagt til grunn snittbetraktning av AFP
- * OTP: Dekker både OTP+Uførhet+Fritak+AGA som snittbetraktning
- * Arbeidsgiveravgift: Gjelder sone 1

10

(Faksimile fra egne notater: Som et ledd i kampanjen "Ren Utvikling" ga NHO Service i 2009 ut heftet "Profesjonelt Renhold – suksessfaktor for etablering og drift" med en selvkostkalkyle.)

En kilde nevnte at han aldri hadde sett en timepris i renholdskontrakter med det offentlige som var høy nok til at man kunne betalte tarifflønn. Men hvordan skulle Dagbladet bevise dette? Et gjennombrudd kom da Dagbladet fikk tak i en beregning som NHO Service hadde gjort i 2009. Som et ledd i kampanjen "Ren Utvikling" ga de i 2009 ut heftet "Profesjonelt Renhold – suksessfaktor for etablering og drift" med en selvkostkalkyle. Selvkost er den kostnaden som er reell, altså inklusive bedriftens faste kostnader.

Beregningen til NHO Service viste selvkostanalyse per renholdstime for en renholdsbedrift i 2008. Som NHO Service skriver "det kan være små variasjoner fra bedrift til bedrift, men dersom man driver i lovlige former og betaler tarifflønn vil dette være

en realistisk kalkyle”. I beregningen ville selvkost per time være 317,91 kroner. NHO Service publiserte denne beregningen sist i 2009, så jeg måtte selv oppdatere kalkylen. Dette fikk jeg hjelp fra en økonom ved et norsk renholdsselskap å utføre. Etter mine beregninger burde selvkosten per time ligge på minst 320,21 kroner i timen, hvis man betalte tarifflønn. Dette ville si at alle som hadde en timepris på mindre enn dette mest sannsynlig betalte under tarifflønn.

5.5. Metode: Bruk av databasen Doffin

Tilgjengelighet

 ENGLISH

Doffin-hjemmeside
Logge inn/ut
Kunngjøringsøk
Oppdragssøker
Oppdragsgiver
Publiser kunngjøring
Om oss
Eksterne linker
Assistanse
Kontakt oss
Sidekart

REGISTRERING

Doffin - Database for offentlige innkjøp

Denne siden er satt opp for å hjelpe oppdragssøkere og oppdragsgivere. Her kan de legge ut og finne informasjon vedrørende anskaffelser i offentlig- og forsyningssektor. Ved hjelp av linker og søkemotor kan de søke i kunngjøringer fra hele Norge.

Oppdragsgivere

- [Offentliggjør en ny kunngjøring her](#)
- [Registrering](#)
- [Oppdragsgivers hjemmeside](#)
- [Kunngjøringens arbeidsområde](#)
- [Hjelp og veiledning.](#)

Oppdragssøkere

- [Søk i kunngjøringer](#)
- [Registrering](#)
- [Oppdragssøkers hjemmeside](#)
- [Hjelp og veiledning.](#)

E-post varsler
Motta varsler om nye muligheter innen

(Faksimile fra databasen Doffin)

For at kalkylene skulle være fruktbare var Dagbladet avhengig av å kjenne til timeprisen i de ulike anbudene. Men hvordan skulle jeg få tilgang til dette? Jeg gikk gjennom flere offentlige anbudsprotokoller, men disse manglet spesifisert timepris. Etter å ha lest meg opp på anbudsprosesser, kom jeg over en regel som sier at alle offentlige anskaffelser over 500 000 kroner skal registreres i Doffin (Database for offentlige innkjøp), som blir drevet av Fornyings- og administrasjonsdepartementet. Doffin administreres av Direktorat for forvaltning og IKT (Difi), som blant annet skal bistå offentlige oppkjøpere med veiledning i konkurranseprosessen.

Ettersom samtlige offentlige anbud skal publiseres gjennom denne nettsiden, gjør det Doffin til en av de beste kildene når det gjelder denne typen kontrakter.

For å få innsyn registrerte jeg en profil på doffin.no 11. november 2010. For å få opprettet en profil må man enten registrere seg som ”oppdragsgiver” eller ”leverandør”. Jeg valgte å registrere meg som ”leverandør”.

I Vær Varsom-plakaten punkt 3.10 står det at ”Skjult kamera/mikrofon eller falsk identitet skal bare brukes i unntakstilfeller. Forutsetningen må være at dette er eneste mulighet til å avdekke forhold av vesentlig samfunnsmessig betydning”. Her vil jeg vise til at jeg brukte eget navn og Dagbladet-adressen i brukerprofilen. Jeg ga meg aldri ut for å være noen andre,

og jeg la heller aldri skjul på at jeg jobbet som journalist.

Doffin har utvidet søkemuligheter, og man kan både søke blant gjeldende og utgåtte kunngjøringer. Ved å bruke søkeordet ”renhold”, og bla gjennom utgåtte kunngjøringer lyktes det meg å be om innsyn i nærmere hundre kunngjøringer.

5.6. Metode: Bruk av beregninger

Allerede i kunngjøringene var det ofte mulig å regne seg fram til timeprisen. Under punktet ”Kort beskrivelse av anskaffelsens art og omfang” sto det for eksempel ”leveransen omfatter daglig renhold 6 dager i uken, tilsyn, periodisk renhold og hovedrenhold”. Under ”kontraktens mengde eller omfang” sto det samtidig at ”estimert verdi av anbudet var mellom én million og 1,6 millioner kroner i året”. Ved hjelp av en økonom fra en sentral renholdsbedrift kunne jeg dermed regne ut en innkjøpspris på mellom 120 og 192 kroner per time, noe som ikke dekker selvkost hvis man betaler tariff lønn. I tillegg kommer hovedrengjøring.

Med denne metoden kunne jeg peke ut nærmere 40 kontrakter i Doffin som var spesielt interessante fordi de hadde en mistenkelig lav timepris.

5.7. Metode: Innsyn i offentlige dokumenter og klagerunder

I etterkant av at jeg hentet ut kunngjøringene på Doffin, sendte jeg følgende e-post til 40 offentlige innstanser som kjøpte inn renholdstjenester:

”Har du muligheten til å sende meg tilbydernes prisforslag og anbudsvinnerens timepris og totalpris i avtale på rengjøringstjenester? Hvor mange timer utgjør anbudet per år?

Viser til at allmennheten har rett til innsyn i tilbud og protokoll etter at valg av leverandør er gjort, se lov 19. mai 2006 nr. 16 om rett til innsyn i dokument i offentlig verksemd (offentleglova) § 23 tredje avsnitt, jf. forskrift av 7. april 2006 nr. 402 om offentlige anskaffelser (FOA) § 3-5. Oppdragsgiver er pålagt å følge prinsippet om merinnsyn, jf. offentliglova § 11”.

Én av de som svarte var Utlendingsnemnda (UNE). De fortalte at de hadde kontrakt med Royal Renhold for 770.000 kroner for to årsverk. Ifølge UNE utgjorde dette 4000 timer. Dette blir 192,5 kroner i timen. Som tidligere vist vil dette ut i fra selvkostanalysen gi grunn til bekymring. Altså var det verdt å undersøke forholdene hos UNE nærmere.

Offentlighetsloven har vist seg å være et viktig verktøy når man undersøker anbudsutsetting. Loven gir etter mitt skjønn rett til å få vite timepris, hvordan de forskjellige

Gunnar Thorenfeldt

Fra: Gunnar Thorenfeldt
Sendt: 26. november 2010 10:40
Til: nve@nve.no
Emne: Fra Dagbladet

Hei.

Hvem har avtale om renhold i deres bygg? Har renholdstjenesten vært ute på anbud. Hvis ja, har du muligheten til å sende meg tilbydernes prisforslag og anbudsvinnerens timepris og totalpris i avtale på rengjøringstjenester? Hvor mange timer utgjør anbudet per år?

Viser til at allmennheten har rett til innsyn i tilbud og protokoll etter at valg av leverandør er gjort, se lov 19. mai 2006 nr. 16 om rett til innsyn i dokument i offentlig verksemd (offentleglova) § 23 tredje avsnitt, jf. forskrift av 7. april 2006 nr. 402 om offentlige anskaffelser (FOA) § 3-5. Oppdragsgiver er pålagt å følge prinsippet om merinnsyn, jf. offentliglova § 11.

Vennlig hilsen
Gunnar Thorenfeldt
+4795044570

Faksimile: Følgende e-post sendte jeg til 40 offentlige instanser.

**tilbudene er vektet i anbudsprotokollen, og rett til innsyn i store deler av anbudsproses-
sen. Dette var noe som de fleste offentlige oppdragsgiverne bestred på dette tidspunktet.**

En rekke av de offentlige etatene eller institusjonene jeg var i kontakt med, mente at time-
prisen var unntatt offentlighet. For eksempel avslo Norges vassdrags- og energidirektorat
(NVE) innsyn med hjemmel i offentleglova § 13 første ledd som lyder:

“Opplysninger som er underlagde teieplikt i lov eller i medhald av lov, er unnatekne frå
innsyn og forvaltningsloven § 13 første ledd 2: Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et
forvaltningsorgan, plikter å hindre at andre får adgang eller kjennskap til det han i forbindelse
med tjenesten eller arbeidet får vite om:

- 1) noens personlige forhold, eller
- 2) tekniske innretninger og fremgangsmåter samt drifts- eller forretningsforhold som det vil
være av konkurransemessig betydning å hemmeligholde av hensyn til den som opplysningen
angår”.

Dagbladet klagde på avslaget fra NVE umiddelbart. Et sentralt punkt i denne klagen er at
det ikke er mulig for pressen å undersøke om det offentlige faktisk følger forskrift for of-
fentlige anskaffelser dersom de kan gjemme seg bak ”bedriftshemmeligheter”. En av de få
mulighetene pressen har til å undersøke hva det offentlige betaler for renholdstjenestene er
nettopp tilgangen på timeprisen og navnet på renholdsselskapet.

**I tillegg til klagen sendte jeg også følgende e-post til Olje- og Energidepartementet og
NVE dagen etter:**

”Vil i utgangspunktet stille meg svært undrende til at det skal være en bedriftshemmelighet
hvem som har renhold hos NVE. Stiller meg også undrende til at pris skal være hemmelig, da
det ikke er det hos de fleste andre kommuner, etater, direktorater og politi og domstolsadmin-
istrasjoner som jeg har vært i kontakt med. Hvilke forhold hos NVE gjør det spesielt viktig
for dere å holde denne informasjon hemmelig?”

To dager senere fikk vi en e-post fra NVE hvor de skrev at ”avslaget skyldes en inkurie”.
Dermed fikk vi innsyn i konkurransegrunnlaget, pristilbudet fra Royal Renhold og anbud-
sprotokollen.

NVE var langt fra den eneste etaten som forsøkte å gjemme seg bak at et valg av renhold-
stjenester var bedriftshemmeligheter. Også UDI nektet først å si hvilket renholdsselskap de
brukte.

”Vi har ikke anledning til å oppgi delpriser og detaljert innhold i tilbud fra våre leverandører.
Dette er informasjon av forretningsmessig karakter og offentliggjøres normalt ikke”, skrev
Arne Nordlien, seniorrådgiver i UDI til Dagbladet 29. november. Samme dag klagde Dag-
bladet på avslaget. Da fikk vi som svar fra Nordlien: ”Du vil finne en rekke avgjørelser i
KOFA (Klagenemnda for offentlige anskaffelser red.anm.) som nok vil gå i vår favør på dette
området. Klage på innsyn må rettes til vårt moderdepartement som er Justisdepartementet”.
Som svar, skrev jeg blant annet at ” Vil i utgangspunktet stille meg svært undrende til at det
skal være en bedriftshemmelighet hvem som har renhold hos UDI (...) Hvilke forhold hos
UDI gjør det spesielt viktig for dere å holde denne informasjon hemmelig?” Dagen etter ga
en annen saksbehandler i UDI meg fullt innsyn i leverandører og prisskjemaer.

Til sammen var det mer enn 20 offentlige institusjoner som forsøkte å nekte Dagbladet inn-

syn i hvem de brukte som renholdsselskap ved å vise til at det var en bedriftshemmelighet. Dette viser at vi har store utfordringer når det gjelder åpenhet rundt offentlige anbud. Etter hvert ble de forskjellige klagenes så omfattende at jeg måtte be om hjelp fra Kristine Foss, jurist i Norsk Presseforbund. Mange av problemstillingene var nye for oss begge, men etter hvert fikk vi gjennomslag for vår tolkning av offentlighetsloven. Et godt eksempel var Den Norske Operaen (DNO): ”Av konkurransehensyn kan vi ikke oppgi denne informasjonen til offentligheten. Vi anser denne informasjonen til å være underlagt taushetsplikten som gir grunnlag for unntak fra offentliggjøring, jf Offentleglova, kap.3 § 13, jf forvaltningslova § 13 første ledd nr. 2”, skrev DNO da vi ba om innsyn.

Dette klagde jeg på, og pekte blant annet på at taushetsplikten forutsetter at det er tale om opplysninger som er av ”konkurransemessig betydning å holde tilbake”. Det er altså ikke opp til virksomheten selv å definere hva som er en ”forretningshemmelighet”.

Da svarte DNO: ”Slik konkurransen var bygd opp og senere priset, i vårt tilfelle, så mener vi at det her et klart unntak fra å meddele totalprisen (...) Vår valgte leverandør har også konkret anmodet om at tilbudsskjema unndras offentlighet, dette ble anført i deres tilbud (...) På bakgrunn av ovennevnte finner vi det svært problematisk å utlevere totalpris i dette aktuelle anbudet, og opprettholder vårt avslag på innsynsbejæringen”.

Nok en gang klagde jeg på avgjørelsen og skrev blant annet: ”DNO oppgir at de - på bakgrunn av praksis fra KOFA - har lagt vekt på at valgte leverandør har anmodet om at tilbudsskjema unndras offentlighet. I en vurdering av om det foreligger taushetsplikt, skal ikke ønske fra leverandøren i seg selv et relevant hensyn. Vurderingen av om det foreligger taushetsplikt skal ta utgangspunkt i om en opplysning er av en slik art at det er en reell fare for at den kan utnyttes kommersielt. Jeg kan ikke se at totalpris er en opplysning som er av en slik art. Jeg stiller uansett spørsmål om en nærmere begrunnelse for på hvilken måte man mener totalprisen kan utnyttes av andre aktører på en måte som er til skade for tilbyder. Et av hovedmålene med den nye loven er nettopp mer innsyn i anbudsdokumenter, se Stortingets behandling av loven i Innst. O. nr. 41, særlig siste avsnitt.”

DNO svarte da at de sendte klagen videre til Kulturdepartementet og at de ville forsøke “også å få en vurdering på dette fra vår kontraktspartner, men akkurat nå er daglig leder på ferie og vi avventer derfor deres respons”.

Men ved å bruke Doffin-basen klarte jeg å finne totalprisen samme dag som jeg fikk avslaget. Jeg sendte totalprisen til DNO og ba om å få den detaljerte oversikten og fikk da som svar at: “Vi viser til din mail datert 24.11.10 hvor du har funnet totalpris fra kontraktstildeling på doffin.no. Din anmodning om detaljert innsyn i kontrakt kan vi dessverre ikke etterkomme, men viser til det vi har meddelt tidligere – at saken er oversendt klageinstans”. Senere ga DNO beskjed om at de igjen hadde rettet en forespørsel til sin leverandør.

1. desember 2010 sendte DNO oversikt over detaljerte timepriser. Timeprisene viste ikke at selskapet brøt loven og det var ingen grunn til å tro at det foregikk lønnsdumping hos DNO.

Poenget her er å vise at gjennom det arbeidet Kristine Foss fra Norsk Presseforbund og jeg gjorde, har vi vist at journalister har krav på å se timeprisene, da dette er den eneste muligheten for å undersøke om det offentlige bryter forskriften eller ikke.

Uten Dagbladets vilje til å gi meg tid til å gjennomføre denne omfattende klageprosessen, ville det kunne lyktes de offentlige etatene å trette oss ut.

En annen utfordring var at mange av de offentlige institusjonene ikke visste hvor mye de betalte i timen. For eksempel skrev Anne-Lise Kristensen, som er helse- og sosialombud i Oslo, til Dagbladet at de ikke hadde sjekket ”lønnsforholdene til de som vasker hos oss”. Forskningsstiftelsen Nova, som ligger under Kunnskapsdepartementet, skrev at de ”dessverre” ikke hadde oversikt over timeprisen. ”Avtalene er inngått i forhold til spesifiserte arbeidsplaner om hva som skal gjøres, men ikke hvor mye tid de skal bruke. Prisen er kun oppgitt per måned”, skrev administrasjonssjef i Nova, Elisabet Vestvatn, til Dagbladet i en e-post 26. november.

5.8. Metode: Lønnslipper og arbeidskontrakter

ANSETTELSESKONTRAKT

Mellom Adecco Norge AS, heretter benevnt Adecco, Avdeling: Hospitality, som arbeidsgiver og

Navn: [REDACTED] Fødselsdato: [REDACTED]

som arbeidstakerer det i dag inngått følgende avtale om ansettelse:

Stilling: Du vil motta en bekreftelse for hvert enkelt oppdrag hvor det fremgår hvilke arbeidsoppgaver du skal utføre.

Lønn: Din garanterte lønn er avtalt til kr. 127 pr time*. Din garanterte lønn dekker en 80% stilling, dvs. 60 timer pr fjorten dager i henhold til Adeccos lønnsutbetalinger.

*I oppdrag for Oslo Kommune er din garanterte lønn avtalt til kr. 120 pr time.

Ansatt dato: [REDACTED]

Prøvetid: For stillingen gjelder en avtalt prøvetid på 6 måneder. Hvis arbeidstakeren har vært fraværende i perioden, og fraværet ikke skyldes bedriften, kan prøvetiden forlenges med en periode som tilsvarer lengden av fraværet.

Det er avtalt 14 dager oppsigelsestid i prøvetiden regnet fra oppsigelsen ble gitt.

Gjensidig oppsigelsestid: Iht. Arbeidsmiljøloven § 15-3.

(Faksimile av lønnslipp: I arbeidskontrakten fra Adecco var det skrevet at renholderen skulle ha dårligere betalt når personen jobbet for Oslo kommune (28,56 kroner under tariff i timen). Adecco skyldte på en en skrivefeil.)

På tross av at en lav timepris ga god grunn til å være mistenksom, var det ikke nok til å slå fast lønnsdumping. Jeg forsto ganske tidlig at lønnsdumpingen måtte dokumenteres med lønnslipper og arbeidskontrakter. Det er ikke alt jeg kan redegjøre for her på grunn av kildebeskyttelse, men kort og greit begynte jeg å oppsøke stedene renholderne vasket. Jeg oppsøkte også renholdsfirmene. Her må jeg også understreke at dette ikke betyr at samtlige av lønnslippene kom fra renholderne eller renholdsfirmene. Det var også kilder som ga meg informasjon, som ikke kan nevnes i denne metoderapporten, jmf. Vær Varsom Plakaten punkt 3.4.: ”Vern om pressens kilder”.

Når jeg oppsøkte arbeidsplasser, var det ofte at renholderne ikke var til stede, så jeg fikk heller ut navnet deres ved å snakke med kollegaer, vaktmestre eller andre ansatte i lokalene de vasket. Deretter oppsøkte jeg dem på hjemmeadressen. Jeg ventet også utenfor stedet de vasket, slik at jeg kunne snakke med dem før eller etter arbeid. Jeg ringte også oppdragsgiver og spurte om når lokalene ble vasket.

Heller ikke de som eide renholdsselskapene var lett tilgjengelige. Ved ett av renholdsselskapene måtte jeg vente utenfor adressen i nesten tre lange arbeidsdager. Flere selskaper ble først tilgjengelig etter at jeg tok kontakt med den offentlige oppdragsgiveren. Det fungerte som et indirekte pressmiddel.

Etter hvert satt jeg med rundt 20 lønsslipper som viste at renholderne fikk langt lavere betalt enn minstesats i den landsomfattende tariffavtalen mellom NHO og Arbeidsmandsforbundet, som da var 148,56 kroner. Et godt eksempel her er en ansettelseskontrakt fra Adecco, som jeg klarte å få tak i gjennom kilder. I ansettelseskontrakten står det at ”din garanterte lønn er avtalt til kr. 127 pr time”, men ”I oppdrag for Oslo kommune er din garanterte lønn avtalt til kr. 120 pr time”. Det står altså at renholderne skal ha dårligere betalt når personen jobber for Oslo kommune.

Jeg klarerte alltid sladdingen med kilden, slik at jeg var sikker på at de var komfortable med at jeg konfronterte motparten med dokumentene. Dette er ikke minst viktig i forhold til Vær Varsom-Plakten punkt 3.6., hvor det står at ”av hensyn til kildene og pressens uavhengighet skal upublisert materiale som hovedregel ikke utleveres til utenforstående”.

I enkelte tilfeller valgte jeg å ikke vise dokumentene jeg hadde i det hele tatt – jeg bare viste til at jeg hadde dem. Problemet var at lønsslippene var så detaljerte at det var umulig å sladde dem slik at jeg var sikker på at kildene ble beskyttet. Et eksempel er selskapet Royal Renhold, som jeg først konfronterte muntlig, før jeg sendte dem følgende e-post:

“Takk for hyggelig samtale. Som sagt sitter vi med en rekke lønsslipper som viser at flere av deres renholdere jobber for under tariff. På grunn av kildevern kan jeg ikke gi deg originalene, men dette viser noen av lønsslippene (tariff er 148,56 kroner i timen fra 01.07.2010). Lønsslippene er fra de siste månedene:

- * Helse- og Sosialombudet i Oslo (143,50 kroner i timen)
- * Utlendingsnemnda i Oslo (140,50 kroner i timen)
- * Norges Vassdrags- og energidirektorat (138,50 kroner i timen)
- * En rekke kommunale barnehager i Oslo (135 kroner i timen)
- * En rekke skoler og barnehager i Bærum (helt ned til 104,25 kroner i timen)”

5.9. Metode: Bruk av tolker

En av de største utfordringene jeg møtte var at flere av renholderne ikke snakket norsk, og at de også ofte var redde for å snakke med media. Jeg har gjentatte ganger sett eksempler på at arbeidsgivere bevisst velger å ansette personer som verken snakker norsk eller engelsk. Dette gjør at de kjenner rettighetene i Norge dårligere og det er også mindre sjans for at de kommer i kontakt med mennesker som kan hjelpe dem. Språkproblemer gir også utfordringer i forhold til det journalistiske arbeidet, og jeg måtte bruke stadig mer tid på å forsikre meg om at de hadde forstått premisset for intervjuet. Dette er ikke minst viktig i forhold til punkt 3.3.

i Vær Varsom-Plakaten: ”Det er god presseskikk å gjøre premissene klare i intervjusituasjoner og ellers i forhold til kilder og kontakter”. Også punkt 3.9. i Vær Varsom-Plakaten ber om at man skal vise ”særlig hensyn overfor personer som ikke kan ventes å være klar over virkningen av sine uttalelser. Misbruk ikke andres følelser, uvitenhet eller sviktende dømmekraft”. Dette betyr at man skal være spesielt aktsom i forhold til for eksempel en asylsøker som aldri har lest en norsk avis, og dermed ikke har bakgrunn for å forstå konsekvensene av å stå fram.

En god journalistisk dekning av utfordringene i arbeidsmarkedet krever i større og større grad bruk av tolker som kan polsk, bulgarsk, latvisk eller andre språk. I tillegg forsøker jeg så langt som det er mulig å sende kildene en skriftlig utgave av intervjuet før publisering, slik at de har mulighet til å lese det under roligere forhold. Jeg har også hatt bruk for mine egne russiskkunnskaper i arbeidet.

5.10. Metode: Skaffe rammeavtaler

En annen metode var å hente inn rammeavtalen for Oslo kommune med forskjellige renholdsselskaper. Dagbladet klarte å skaffe en oversikt over hvilke selskaper 61 skoler brukte. I tillegg skaffet jeg samtlige rammeavtaler Oslo kommune hadde med renholdsselskaper. Jeg tok kontakt med renholdere, bedriftene og andre som hadde kontakt med selskapene.

5.11: Metode: Skaffe revisjonsrapport

Ved hjelp av tips klarte jeg å finne en revisjonsrapport fra Østfold Kommunerevisjon, som viste at Fredrikstad kommune brøt forskrift om offentlig anskaffelse når de brukte Adecco-vikarer i skolene. De ansatte fikk betalt langt under det lovpålagte lønnsnivået. En uttalelse fra advokatfirmaet G-Partner fra 26. november 2010 viste at lønnen vikarene fikk utbetalt var langt lavere enn det som følger av landsomfattende tariffavtaler. Dagbladet tok derfor kontakt med Utdanningsforbundet for å finne ut om dette også gjaldt andre steder i landet.

5.12: Metode: Bruk av mms-bilder som dokumentasjon

Gjennom renholderne jeg hadde kommet i kontakt med kom jeg også i kontakt med renholdere som manglet arbeidskontrakt og lønsslipper. Spørsmålet blir da hvordan jeg faktisk kan dokumentere at de faktisk har jobbet der de sier. Noen av disse vasket for Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (Nova), Institutt for samfunnsforskning (ISF) og Oslo Børs. Da jeg jobbet med Reno Norden-saken i 2009 begynte jeg å spørre de tidligere ansatte om de hadde tatt mobilbilder av seg selv mens de jobbet. Til min store overraskelse var dette noe de fleste hadde gjort. Det jeg fant ut var at utenlandske arbeidstakere ofte tar mms-bilder av seg selv på jobb for å sende det til familie eller venner i hjemlandet.

På ISF og Nova kunne jeg selv observere renholderne vaske kontorlokalene, mens på Oslo Børs hadde en av renholderne tatt mms-bilder av seg selv mens han vasket inne på lokalet.

Ved å skaffe tilgang på og publisere ansattes mms-bilder kunne jeg dokumentere uverdige arbeidsforhold flere steder, samtidig som det ble vanskeligere for arbeidsgivere å motstride de ansattes påstander.

5.13: Metode: Utvidet tilsvar

Det var et viktig poeng for meg å gi de som ble anklaget størst mulig anledning til å komme til orde. Vi forsøkte å gi de som ble anklaget for underbetaling størst mulig plass til å komme med sine synspunkter, ved å blant annet tilby uredigerte nettmøter. Dette skal ikke sees som

en del av tilsvarsretten, men heller et utvidet tilbud til de som blir utsatt for sterke angrep å komme til ordet.

Et godt eksempel er arbeidet med Adecco. Jeg ville nødig at Dagbladet skulle framstå som om de hadde en kampanje mot Norges største bemanningsbyrå. 11. februar 2011 skrev jeg til informasjonssjefen i Adecco, Anne-Stine Talseth: ”Mener fortsatt at nettmøte hadde vært en god idé, så hadde dere fått snakket direkte med leserne våre. Vil ikke ha på meg at jeg ikke har gitt dere mulighet for å komme til orde - er jo ikke ute etter å ta Adecco. Dette er jo en interessant samfunnsdebatt, og åpenbart så er det ikke alle her som er enig i hvordan regler og lover skal tolkes”.

Dette var tredje gang jeg ga Adecco dette tilbudet. Jeg hadde også tilbudt, både muntlig og skriftlig, å gjøre et større intervju med Adecco, slik at de kom bedre til ordet. Selv om Talseth stilte seg positiv til forslaget, sa de aldri ja til tilbudet.

6. Press fra kilder

Flere av bedriftslederne jeg snakket med var redde for konsekvensene hvis jeg skrev om dem, og la betydelig press på meg for at jeg ikke skulle publisere de planlagte sakene. Blant annet tok en bedriftsleder flere ganger kontakt for å si at livet hans ville bli ødelagt hvis jeg publiserte en sak om ham, og at en eventuell identifisering ville føre til at han i ytterste konsekvens kom til å ta selvmord. I forhold til Vær Varsom-plakaten punkt 4.6. ”Vis hensyn overfor mennesker i sorg eller ubalanse”, hadde jeg en rekke møter med bedriftslederen sammen med min sjef, nyhetsleder Arve Bartnes, og da vi publiserte saken navnga vi ikke personen, men valgte å publisere navnet på selskapet.

7. Kildekritikk

7.1. Kildekritikk: Anonyme kilder

En stor utfordring var at de fleste ville snakke anonymt. Under Vær Varsom-plakaten punkt 3. angående ”journalistisk atferd og forholdet til kildene”, står det at ”kilden for informasjon skal som hovedregel identifiseres, med mindre det kommer i konflikt med kildevernet eller hensynet til tredjeperson”. Videre står det at man skal være ”spesielt aktsom ved behandling av informasjon fra anonyme kilder”. Samtidig var redselen mange følte reell, og for flere av dem ville det å miste jobben få store konsekvenser. Utenlandske arbeidstakere har ofte mindre nettverk enn norske, og flere av de jeg snakket med var i tillegg asylsøkere eller personer uten lovlig oppholdstillatelse.

Når kilden er anonym er det viktig å forsøke å finne andre ting som kan dokumenteres åpent. Dette er også viktig i forhold til å gi de som utsettes for sterke beskyldninger adgang til å bli konfrontert med de faktiske beskyldningene, jmf. punkt 4.14. i Vær Varsom-Plakaten. Løsningen ble å få kildene til å gi meg lønns slipper og arbeidskontrakter, som jeg siden sladdet før jeg konfronterte oppdragsgiver eller bedriften med disse.

7.2. Kildekritikk: Politisk press og kampanjejournalistikk

Allerede fra første dag var det et betydelig press på å få saken til å handle om den politiske striden om anbudsutsetting i det offentlige. Saken kom samme år som det var lokalvalg, og det var tidlig klart at blant annet Arbeiderpartiet, Rødt og SV ønsket å bruke sakene til Dag-

bladet som en del av valgkampen. I kapittelet ” Metoderapportens ABC” i Skups Jubileumstidsskrift skriver Fritz Leo Breivik: ”Det skjer at journalisten går så tett på kildene at det oppstår et symbiotisk forhold. Det ser vi spesielt i kampanjesaker og i saker der journalisten inntar en slags advokatrolle i forhold til kilden. Juryen er opptatt av at journalisten opptrer med autoritet, selvstendighet og integritet både til sak og kilder, at journalisten klarer å opprettholde og vedlikeholde en profesjonell distanse til alle parter i en sak”.

Det er også interessant å diskutere om Dagbladets saker var kampanjejournalistikk. I Wikipedias definisjon av kampanjejournalistikk, eller rettere sagt det engelske ordet ”Advocacy journalism”, står det at kampanjejournalistikk er ”en journalistisk sjanger som på en bevisst og åpen måte følger et ikke-objektivt syn, og som regel har et sosial eller politisk formål”. For meg var det viktig at Dagbladets dekning ikke skulle være kampanjejournalistikk, men at saken skulle være faktadrevet.

Videre var det viktig å skille mellom striden om konkurranseusetting og Dagbladets avdekking av brudd på lov og forskrifter. Hovedfokuset vårt var å dokumentere at det offentlige brøt sine egne forskrifter, ikke å bevise at konkurranseusetting i seg selv var galt. Derfor hadde vi tidlig kontakt med blant andre NHO Service, som lenge har slåss for mer konkurranseusetting, men som samtidig så sine egne medlemmer bli presset ut av useriøse selskaper fordi det offentlige ikke slo ned på lovbrudd. Vi valgte derfor å begrense antall politiske utspill i kjølvannet av den første saken. Vi ønsket ikke at saken skulle bli en forutsigbar debatt mellom venstre- og høyresiden om konkurranseusetting. Samtidig ville vi heller ikke legge lokk på den politiske debatten, og etter hvert åpnet vi for politiske utspill fra både høyre- og venstresiden.

7.3. Kildekritikk: Journalistens forhold til kildene

En stor utfordring var at mange av kildene jeg kom i kontakt med ønsket hjelp, og flere av dem var klart blitt utsatt for kriminelle handlinger. Det er ikke min oppgave å være ”advokat” for mine kilder, men jeg opplyste dem om hvilke rettigheter de hadde og ga dem også telefonnummer og adresse til Arbeidstilsynet, politiet eller andre relevante etater.

8. Felt i PFU

Dagbladet ble felt i PFU i en sak vi skrev om renholderne ved Oslo Børs (PFU-sak 048/11). Jeg vil nødig gi inntrykk av at jeg her skjønner mitt eget arbeid og jeg mener også fellelsen er en interessant del av sakskomplekset.

Dagbladet ble opprinnelig klagd inn for mer enn ti punkter i Vær Varsom-plakaten, men vi ble felt for ett punkt 4.14 hvor det står at ”De som utsettes for sterke beskyldninger skal så vidt mulig ha adgang til samtidig imøtegåelse av faktiske opplysninger”.

Det blir for plasskrevende å gjengi hele korrespondansen mellom klageren, Arcadio N. Aromin fra selskapet Jerness, og Dagbladet, så jeg vil nøye meg med å kommentere fellelsen. PFU tar utgangspunkt i en setning når de feller min artikkel, nemlig setningen ”Etter det Dagbladet får opplyst står han (renholderen red.anm.) ikke registrert i arbeidstakerregisteret, og han har heller aldri mottatt noen arbeidskontrakt eller lønsslipper”.

Utgangspunktet her var at en kilde som hadde tilgang til arbeidstakerregisteret kunne bekrefte at den omtalte personen ikke var meldt inn i registeret, og at den ansatte selv opplyste at han aldri hadde mottatt noen arbeidskontrakt eller lønsslipp. Aromin hadde på sin

side sagt at ”Alle våre ansatte har arbeidskontrakt og blir innmeldt i arbeidstakerregisteret”. Dette ble ikke gjengitt i artikkelen som sto på trykk, selv om det sto i den opprinnelige artikkelen som ble levert til publisering. At for så vidt Arbeidstilsynet senere også har kunnet dokumentere at flere renholdere på Oslo Børs ikke har vært meldt inn i Arbeidstakerregisteret, blir her uvedkommende. Dagbladet ble felt fordi vi ikke gjenga Aromins påstand – selv om påstanden hans var feil.

Dette var min første fellelse i PFU og jeg har brukt mye tid på å gå gjennom hva som her har skjedd. På den ene siden er det viktig å tydeliggjøre i en artikkel hva som kan kuttes og ikke, men til syvende og sist er det mitt ansvar å gi klar beskjed om hva som må være med i en artikkel. I tillegg er det viktig å tydeliggjøre hva som er faktiske opplysninger og hva som er påstander. Jeg vil på ingen måter gi inntrykk av at jeg tar lett på å bli felt i PFU, og jeg har brukt mye tid på å snakke med min daværende redaktør, Lars Helle, og min nærmeste sjef, Arve Bartnes, om fellelsen. I etterkant av fellelsen har jeg brukt mye tid på å forsøke å kvalitetssikre at en slik feil ikke kan skje igjen.

Jeg var veldig bekymret for at fellelsen ville bli brukt mot meg og Dagbladet i det videre arbeidet med saken. Det skjedde heldigvis ikke.

9. Arbeidet etter første sak og publisering

I det følgende vil jeg kronologisk gjøre rede for sakenes gang og de erfaringene jeg gjorde underveis. Selv før jeg hadde publisert første sak hadde arbeidet mitt fått konsekvenser. Etter at jeg konfronterte avdelingsdirektør Gunnar Wedde i Oslo kommunens avdeling for konserninnkjøp med ansettelseskontrakten fra Adecco, bestemte han at kommunen skulle foreta en større revisjon av alle selskapene som leverer renhold til kommunene.

Royal Renhold ble konfrontert med lønsslippene jeg hadde klart å få tak i, og iverksatte interne granskninger for å få fakta på bordet. Royal Renholds oppdragsgiver Helse og Sosialombudet, Utlendingsnemnda og Norges Vassdrags- og Energidirektorat hadde også satt i gang interne granskninger av lønns- og arbeidsvilkårene.

Jeg oppdaget at det nye anbudsregimet i Norge hadde en overraskende og - vil jeg påstå – skremmende effekt. En rekke offentlige etater, selskaper og kommuner gjemte seg aktivt bak de private selskapene når juks og ulovligheter ble avdekket. Denne taktikken brukte de selv om forskriften er klar på at oppdragsutsetter har et ansvar for å sjekke at lover og regler følges.

For oss ble det derfor viktig å ansvarliggjøre den øverste lederen for de offentlige oppdragsgiverne. I anbudssaker ser man gang på gang at ansvaret blir forskjøvet nedover i systemet, fra politisk lederskap, ned til den lokale saksbehandleren, til renholdsselskaper og derfra ned til underleverandøren. Et eksempel: Vi kontaktet og ansvarliggjorde Justisdepartementet og Olje- og Energidepartementet angående renholdskontraktene til henholdsvis Utlendingsnemnda og Norges Vassdrags- og Energidirektorat. Det var departementene som hadde det øverste ansvaret.

9.1. Publisering: ”Vasker for toppene for luselønn”

Etter en to måneder lang researchperiode ble den første saken publisert onsdag 19. januar 2011 under tittelen ”Vasker for toppene for luselønn”. Saken dokumenterte hvordan Helse- og Sosialombudet, Utlendingsnemnda, Norges Vassdrags- og Energidirektorat og Oslo kom-

mune kjøpte tjenester for langt under tariff.

Saken ble øyeblikkelig sitert landet rundt og fikk stor oppmerksomhet i de politiske partiene. Min kollega, Eiliv Frich Flydal, fulgte raskt opp med en sak for nettutgaven med de politiske reaksjonene. Under tittelen ”- Kommunen er en motor i sosial dumping” hentet han inn de politiske kommentarene på Dagbladets avsløring.

Jeg fulgte opp med et intervju med Norsk Arbeidsmandsforbund og finansbyrådet i Oslo kommune, Kristin Vinje, under tittelen ” - Stat og kommune har ødelagt renholdsbransjen”, som også ble publisert på nettet samme dag.

9.2. Publisering: ”Vasker for ”smuler” på børsen”

Fredag 21. januar publiserte Dagbladet artikkelen ”Vasker for ”smuler” på børsen”. Ingressen var ”her vasker asylsøkeren for lusedønnen for Norges finanselite i Oslo Børs”. Der publiserte vi også et mms-bildet av to av renholderne inne på Oslo Børs.

9.3. Publisering: ”- Ødelegger moralen”

22. januar 2011 publiserte vi et intervju med NHO Service-direktør Petter Furulund under tittelen ”- Ødelegger moralen”. Som tidligere nevnt, var det viktig for meg å dokumentere at dette ikke var en strid mellom venstresiden og høyresiden om konkurranseutsetting, men en strid mellom de som vil drive lovlig og de som ikke følger norske lover og regler.

I kjølvannet av disse artiklene fikk jeg en rekke tips på kritikkverdige forhold i vikargiganten Adecco. Jeg brukte flere kvelder på å møte dem for å hente inn lønns slipper og ansettelseskontrakter. Papirene dokumenterte at vaskere ved Oslo-skolene har fått betalt helt ned til 115 kroner i timen.

9.4. Publisering: ”Ryddet ikke opp”

Kontakten med renholdere og andre ansatte ved Oslo-skolene begynte også å bære frukter. Et spesielt interessant tips omhandlet selskapet Askeladden, som hadde renhold ved Sogn Videregående skole. Etter lengre kildearbeid klarte jeg å få tak i kopier av flere av de ansattes lønns slipper. Det ble også klart at dette ikke var første gang Oslo kommune ble varslet om at renholderne ved denne skolen ble underbetalt. I 2009 ble revisjonsselskapet Deloitte leid inn for å undersøke forholdene. Jeg klarte å få en kopi av rapporten, og den viste at de ansatte ble betalt helt ned til 105 kroner i timen. Men kontraktsbruddene fikk ingen konsekvenser for Askeladden. To år senere viste lønns slippene og arbeidskontraktene jeg hadde fått tak i at de ansatte fortsatt fikk betalt helt ned til 120 kroner.

26. januar kunne Dagbladet publisere artiklene ”Ryddet ikke opp” og ”Avslørte lønnsdumping i 2009 – i dag jobber de ansatte fortsatt for lusedønnen på henholdsvis papir og nett. Samme dag publiserte jeg også en sak på nett med de politiske reaksjonene ”- Dette er sosial dumping” og journalist Knut Jarle Einstad fulgte opp med artikkelen ”- Oslo kommune må holde tilbake penger”.

27. januar fulgte Halldor Hustadnes og undertegnede opp med et intervju med arbeidsminister Hanne Bjurstrøm under tittelen ”- Veldig pinlig”.

9.5. Publisering: ”Slik dumper Adecco lønningene”

En av de største utfordringene var at ingen av renholderne hadde vært villig til å stå fram med navn og bilde. En annen utfordring var at vi så langt bare hadde klart å belyse renholdsbransjen. Tips og dokumenter jeg hadde fått inn tydet på at dette kunne være relevant for ansatte i flere arbeidstakere, blant annet barnehager og utdanningsinstitusjoner.

I løpet av den siste uken i januar hadde jeg kommet i kontakt med Vadu Jeng, som jobbet som barnehageassistent gjennom Adecco. Han hadde lønsslipper som viste at han jobbet som assistent for 115 kroner i timen. Dette er 22 kroner under lovpålagt minstenivå. I tillegg klarte jeg å skaffe lønsslipper som viste at Adecco-ansatte som jobbet som lærervikarer i Bergen tjente 175 kroner i timen. Ifølge Utdanningsforbundet skulle vikaren ha hatt 361 kroner i timen. I tillegg klarte jeg ved hjelp av dokumenter å avdekke at i Tromsø fakturerte bemanningsbyrået Proffice kommunen 17,46 kroner mindre i timen enn gjeldende minstelønnsats.

3. februar publiserte Dagbladet artiklene ”Dumper lønna” og ”Slik dumper Adecco lønningene” på henholdsvis papir og nett. I denne artikkelen regnet jeg ut differansen mellom tariffavtalen og Jengs lønn feil. Som blant annet min tidligere kollega Hege Løvdal Gulseth påpekte var det ikke 17 kroner i forskjell mellom 115 og 137,72, men 22 kroner. Dette fikk jeg raskt rettet opp i nettartikkelen.

På dette tidspunktet endret Adecco argumentasjonen i dialogen med Dagbladet. I stedet for å skylde ”på en skrivefeil i kontrakten”, som de gjorde i den første saken, hevdet informasjonssjef i Adecco Anne-Stine Talseth at ”prisnivået hos Oslo kommune (...) umuliggjør å lønne i henhold til deres tariffavtale innen disse yrkesgruppene”. Oslo kommune varslet som en konsekvens av Dagbladets avsløringer at de ville sette i gang en full gjennomgang av kontraktene med Adecco. Tromsø kommune varslet samtidig at de ville lyse ut hele rammeavtalen på nytt.

9.6. Publisering: ”- Den nye underklassen jobber for det offentlige”

Siden desember 2010 hadde jeg vært i kontakt med sykepleiere og hjelpepleiere ved Adecco-drevne Klæbu sykehjem. Vi hadde også gjentatte ganger forsøkt å få Fagforbundet og Norsk Sykepleierforbund til å hjelpe oss med å komme i kontakt med ansatte ved de andre Adecco-drevne sykehjemmene. Problemet var ifølge arbeidstakerorganisasjonen at de ansatte ikke turte, og at de også var redde for å ødelegge dialogen med Adecco.

9. februar publiserte Dagbladet artikkelen ”Lærervikarer, barnehageansatte, hjelpepleiere og renholdere: * Kan tape millioner i pensjon * Kan tape over 300 000 i lønn * Får betalt langt under tariff”. På nett fikk saken tittelen ”- Den nye underklassen jobber for det offentlige”. Der sto Margaret Fiskvik, hovedtillitsvalgt for Delta ved Klæbu sykehjem, fram og fortalte om situasjonen ved det Adecco-drevne sykehjemmet.

”Vi ser allerede i dag at lønns- og arbeidsvilkårene har blitt forringet”, sa Fiskvik.

Etter at Dagbladet møtte Fiskvik for første gang desember året før hadde hun valgt å slutte ved sykehjemmet. Dagbladet publiserte også beregninger fra Fagforbundet som blant annet viste at en hjelpepleier kan få bortimot 58 400 kroner mindre lønn i året, hvis arbeidsplassen blir konkurranseutsatt. I tillegg hadde Fagforbundet regnet ut lønns- og pensjonsforskjellen mellom offentlige og kommersielle sykehjem.

9.7. Publisering: ”- Må være sandblåst på innsida av hodeskallen”.

12. februar fulgte Ap-veteran Thorbjørn Berntsen, leder for Oslo SV Per Østvold og leder for Oslo LO Roy Pedersen ut og refset de rødgrønne partikameratene for å ikke gjøre mer mot sosial dumping i det offentlige. ”At de statlige og offentlige myndighetene kan drive med sånt og la renholdere og andre få luselønninger er jævlig”, sa Berntsen til Dagbladet under overskriften ”Må å være sandblåst på innsida av hodeskallen”.

9.8. Publisering: ”- Som å være slave”

Siden vi startet serien hadde jeg fått nærmere 40 e-poster fra nåværende og tidligere Adecco-ansatte. De fortalte om uverdige arbeidsforhold, slavelignende kontrakter og rot med lønningene. 11. februar sendte Dagbladet en e-post til informasjonssjef i Adecco Anne-Stine Talseth hvor jeg blant annet stilte følgende spørsmål: ”Har nå mottatt rundt regnet 40 e-poster (de fleste har jeg ikke referert fra) fra misfornøyde ansatte hos dere. Da er det vel et legitimt spørsmål: Hvorfor er så mange ansatte hos dere misfornøyde med lønna?”

De fleste av de nåværende eller tidligere Adecco-ansatte ønsket å være anonyme. Jeg har tidligere skrevet om utfordringene med anonyme kilder. Selv om de fleste av kildene kunne dokumentere at de hadde et arbeidsforhold til Adecco, mente jeg at det var viktig å være forsiktig med å gjengi anonyme kilder ukritisk. Erfaring tilsier at kilder ofte utaler seg sterkere når de ikke må stå til rette for sitatene med fullt navn og bilde. Likevel var mengden av misfornøyde ansatte et journalistisk poeng i seg selv. Hvorfor var så mange misfornøyde?

13. februar publiserte Dagbladet artikkelen ”- Som å være slave”. Inngressen var ”Adecco-ansatte mener de blir utsatt for sosial dumping. Adecco selv mener de betaler godt”. I artikkelen gjentok Talseth at de ikke behøver å følge tariffbestemt nivå. ”Vi lønner markedslønn”, sa Talseth i artikkelen.

Fra første Adecco-sak var responsen overveldende. Tips og henvendelser strømmet inn. Ledende samfunnsaktører i regjering, storting, fagbevegelse og forskere tok kontakt. Det var tydelig at Dagbladets avsløringer skapte en voksende uro og engasjement i Norge. Debatten gikk livlig, ikke bare i Dagbladets kronikk- og debattsider. Vi var i ferd med å lykkes i et av de sentrale målene i det journalistiske prosjektet: Å avdekke at det norske arbeidsmarkedet hadde gjennomgått fundamentale endringer til det verre for tusener av arbeidstakere.

15. februar publiserte Dagbladet artikkelen ”Fant 1196 regelbrudd hos staten”. Der beskrev jeg hvordan Riksrevisjonen konkluderte med at statlige virksomheter ofte bryter loven for offentlige anskaffelser. Jeg hadde lenge ventet på Riksrevisjonens rapport og jeg hadde håpet det ville komme mer der angående forskriften for offentlige anskaffelser. Det gjorde det ikke. Men Riksrevisjonen bekreftet mine tidligere funn om at kontrollen var for dårlig. ”Statlige virksomheter bryter ofte regelverket for offentlige anskaffelser. Riksrevisjonens undersøkelser tyder på at dette skyldes blant annet svak innkjøpskompetanse, utilstrekkelig ledelsesforankring, mangelfull internkontroll og lite formålstjenelig organisering av innkjøpsarbeidet”, skrev Riksrevisjonen i en pressemelding.

9.9. Publisering: ”Vil gi Adecco sparken”

17. februar publiserte Dagbladet på nett et intervju med Jan Davidsen under tittelen ”Vil gi Adecco sparken”. Der sa Davidsen at ”vikarbyråene undergraver avtaleverket og folks krav

til trygghet". Videre sa Fagforbundets leder at han var rystet over Dagbladets avsløringer om at vikarer jobber for det offentlige langt under tariff.

9.10. Publisering: NRK kommer på banen

Senere samme dag publiserte NRK Dagsrevyen sin strålende reportasje fra det Adecco-drevne Ammerudlunden sykehus i Oslo. I utgangspunktet hadde jeg håpet at Dagbladet skulle få denne saken. Norsk Sykepleierforbund begrunnet overfor meg valget av NRK med at saken passet best på tv.

9.11. Publisering: Adecco-skandalen

23. februar kunne Jørgen Gilbrant, Maria Gilje Torheim og jeg avsløre at Adecco ble anklaget for mulig brudd på pensjonslovgivningen under tittelen "Adecco anklages for pensjonslovbrudd".

Samme dag skrev tidligere Adecco-ansatte Helene Marie Knutsen en kronikk i Dagbladet. Jeg hadde over lengre tid vært i kontakt med Knutsen, og mente at det var mer spennende for det offentlige ordskiftet om hun skrev en kronikk enn at jeg skrev enda en ny sak om misfornøyde Adecco-ansatte. For likevel å ivareta tilsvarsretten, sendte jeg en kopi av kronikken til Adecco og lagde en nyhetssak basert på kronikken.

24. februar publiserte Dagbladet et intervju med arbeidsminister Hanne Bjurstrøm med tittelen "- Bare toppen av et isfjell". 25. februar publiserte Dagbladet et intervju med hovedtiltalsvalgt ved Midtåsenhjemmet, Birgit Rekvig Berg, med tittelen "- Oslo kommune gir blaffen". Berg risikerte nå å bli anbudsutsatt for tredje gang etter at Adecco hadde mistet driften av sykehjemmet.

9.12. Publisering: "Underbetalte renholdere vasket for Forsvaret"

For meg var det likevel viktig å komme tilbake til det opprinnelige temaet, som var brudd på forskrift om offentlige anskaffelser og lønnsdumping av ansatte som jobbet for det offentlige. Jeg fortsatte arbeidet med å møte ansatte og samle inn lønns slipper og arbeidskontrakter. 26. februar kunne jeg avsløre at "Underbetalte renholdere vasket for Forsvaret". I saken avslørte jeg at Forsvaret ikke visste at det var Adecco de kjøpte tjenester fra da renholdere vasket byggene deres for langt under lovpålagt nivå.

1. mars fulgte jeg opp med et dobbeltintervju med Fagforbundets leder Jan Davidsen og leder for Norsk Sykepleierforbund, Lisbeth Normann, under tittelen "- Fanden er midt i blant oss".

9.13. Publisering: Oslo kommune kaster ut Adecco

Som jeg tidligere har skrevet satt Oslo i gang med en full gjennomgang av kontraktene med Adecco etter Dagbladets avsløringer 3. februar. 1. mars kunne vi bringe nyheten om at "Oslo kommune kaster ut Adecco". I etterkant av Dagbladets avsløringer varslet Oslo kommune at det ikke ville fortsette samarbeidet om vikarer fra bemanningsbyrået Adecco. "De har betalt vikarer lavere enn det som står i kontraktene med oss. Og det liker vi dårlig", sa finansbyråd Kristin Vinje til undertegnede. Oslo kommune hadde fire rammeavtaler verdt 83 millioner kroner med Adecco som vikarbyrå. I tillegg er avtalen om drift av Ammerudhjemmet og

Midtåsenhjemmet, som allerede var kansellert. Dagbladet fulgte opp med blant annet sakene ”Adecco Rakner”, ”- Ingen er stolte over det som skjer nå” og ”Tjener fett på underbetalte”.

9.14: Publisering: ”- Sosial dumping med offentlige penger”

9. mars kom et intervju med LO-leder Roar Flåthen og Unio-leder Anders Folkestad under tittelen ”- Sosial dumping med offentlige penger”. 18. mars fulgte jeg opp med et intervju med arbeidsminister Hanne Bjurstrøm under tittelen ”Frykter Norge kan bli nytt Kuwait”.

Dagbladets avsløringer fikk også konsekvenser for samarbeidet mellom Norsk Arbeidsmandsforbund og NHO Service. 22. mars gikk forbundslederen ut i Dagbladet og sa at hun ikke lengre ville godkjenne NHO-bedrifter etter at Dagbladet hadde avslørt at NHO-medlemmer dumpet lønns- og arbeidsvilkår. Dette gjorde direktøren for NHO Service rasende, og i Dagbladet truet han med å lage tariffavtale med andre enn Norsk Arbeidsmandsforbund.

9.15: Publisering: ”Forsker på sosial dumping – dumper selv”.

Som tidligere nevnt hadde jeg i starten av dette prosjektet vært i kontakt med Forskningsstiftelsen Nova og Norsk Institutt for Samfunnsforskning (ISF), som deler lokaler i Munthesgate i Oslo. Nova, som ligger under Kunnskapsdepartementet, skrev til Dagbladet november 2010 at de ”dessverre” ikke hadde oversikt over timeprisen. ”Avtalene er inngått i forhold til spesifiserte arbeidsplaner om hva som skal gjøres, men ikke hvor mye tid de skal bruke. Prisen er kun oppgitt per måned”, skrev administrasjonssjef i Nova, Elisabet Vestvatn, til Dagbladet 26. november.

Dette gjorde det svært spennende å undersøke dette lokalet nærmere. Etter hvert lyktes det Dagbladet å komme i kontakt med både renholdsselskapet og å få snakket med flere av de som vasket der. I etterkant av Dagbladets sak om Oslo Børs gjennomførte Arbeidstilsynet tilsyn der. Der fant de omfattende brudd på Arbeidsmiljøloven. Arbeidstilsynet gjennomførte også tilsyn hos Nova og IS, siden det var det samme selskapet som vasket der. Det ble avdekket omfattende brudd på Arbeidsmiljøloven.

30. mars kunne Dagbladet publisere saken ”Forsker på sosial dumping – gikk i baret”. I saken kunne Dagbladet avsløre at ISF og Nova aldri hadde stilt krav til lønns- og arbeidsvilkår i kontraktene med renholdsselskapet. Videre kunne jeg avsløre at verken ISF eller Nova visste hvilket selskap renholderne jobbet for. CeCe Renhold, som hadde kontrakten, sto oppført med null (0) ansatte i Brønnøysundregisteret da de skrev kontrakten. De ansatte var i realiteten ansatt hos selskapet Jerness. Der tjente renholderne langt under tariffnivå. I saken kommer det også fram at Arbeidstilsynet hadde funnet flere brudd på Arbeidsmiljøloven hos selskapet.

Nova innrømmet i artikkelen at de hadde brutt lov om offentlig anskaffelse.

”Ved en glipp inngikk vi kontrakt med CeCe Renhold uten å kontrollere”, sa Magnus Rindal, direktør i Nova, til undertegnede.

9.16. Publisering: ”Vasket for 25 kroner i timen”

Flere av renholderne jeg kom i kontakt med manglet arbeidskontrakt eller lønns slipper. Flere av de jeg snakket med kunne ikke dokumentere at de hadde jobbet der de påsto. Derfor ble løsningen at jeg sammen med dem oppsøkte stedene hvor de hadde vasket. En fransk renholder Dagbladet kom i kontakt med hadde blant annet vasket på Ljabruskolen. Da Dagb-

ladet og renholderen oppsøkte lokalene og konfronterte de ansatte kjente de ham straks igjen.

9. april publiserte Dagbladet saken "André" vasket for 25 kroner i timen". Der kunne Dagbladet avsløre at en franskmann blant annet hadde vasket ved Ljabruskolen og en steinerskole i Bærum uten å få betalt den avtalte lønna.

I mars avslørte Dagbladet at det var underbetalte Adecco-ansatte som vasket for Forsvaret. 13. april kunne Dagbladet avdekke at Forsvaret manglet hjemmel for å si opp 20-millionerskontrakten.

9.17: Publisering: "- Jeg får bare smuler"

6. mai kunne Dagbladet bringe nyheten om at Adecco ikke vil etterbetale underlønna ansatte. På tross av at blant andre Oslo kommune mente Adecco hadde brutt kontrakten, fastholdt Adecco at de hadde lønnet riktig.

"Som andre aktører i vår bransje, har vi lønnet i henhold til det som normalt for gjeldende sted og yrke (markedslønn)", skrev informasjonssjef Anne-Stine Talseth til Dagbladet.

7. mai fulgte Dagbladet opp med et intervju med tidligere Adecco-ansatte Kipra Freimuth, som hadde vasket Rælingen Rådhus for langt under tariff.

"Her har jeg jobbet og jobbet – så ender det hele med at jeg bare får smuler", sa Freimuth til Dagbladet.

9.18: Publisering: "Slik er anbuds-Norge"

11. mai 2011 kunne Dagbladet bringe innholdet i en ny forskningsrapport fra Fafo som viser at det offentlige bryter lover og tariffavtaler når de kjøper private tjenester. Rapporten viste til flere av Dagbladets artikkel og bekreftet helt sentrale momenter i Dagbladets avsløringer.

Blant annet viser rapporten til Dagbladets reportasjer om de underbetalte renholderne hos Forsvaret. Rapporten viser til at Dagbladet særlig har fokusert på renholdsbransjen. De viser til at Dagbladet og NRK Brennpunkt "har presentert en rekke avsløringer, som for eksempel bruk av papirløse innvandrere, skatteunndragelser, hvitvasking av penger, lønnsdumping, manglende arbeidskontrakter, trusler mot arbeidstakerne og fravær av kontroll fra offentlige og private innkjøpere av disse tjenestene".

9.19: Publisering: "- Her tar Adecco feil"

23. mai 2011 gikk arbeidsminister Hanne Bjurstrøm ut og kritiserte Adecco under tittelen "- Her tar Adecco feil". Hun mente det var feil av Adecco å påstå at de står fritt til å betale markedslønn.

"Adecco tar feil. Det følger av forskriften at lønnen ikke skal være dårligere enn gjeldende landsomfattende tariffavtale", sa Bjurstrøm til undertegnede i artikkelen.

9.20: Publisering: "Nå blir det ulovlig å lønne renholdere under 151,56 kroner i timen"

21 juni kunne Dagbladet avsløre at renholdsbransjen hadde blitt vedtatt allmenngjort. Dermed ble det ulovlig å lønne renholdere under 151,56 kroner i timen.

Dagen etter kunne Dagbladet avdekke innholdet i en fersk politirapport, hvor det blir advart om at kriminelle vinner anbud. Rapporten, som blant annet tok utgangspunkt i Dagbladets avsløringer, skriver at kriminelle personer allerede har vunnet anbud. Nå frykter politiet at mafiaorganisasjoner skal få innpass i viktige offentlige innstanser.

Samme dag publiserte Dagbladet et intervju med direktør for NHO Service, Petter Furulund, hvor han sa at mange kom til å bli sjokkert når de så regninga etter allmenngjøringen. Videre sa han at ”Dagbladets saker har vært helt avgjørende og uten de beklagelige oppslagene så hadde man ikke fått til noe av dette”.

9.21: Publisering: “Massive lovbrudd blant 13 av 14 selskaper”

Som jeg tidligere har skrevet satte Oslo kommune i gang en revisjon av alle renholdskontraktene sine etter at Dagbladet konfronterte kommunen med de første lønsslippene fra Adecco desember i 2010. 30. juni kunne Dagbladet avsløre at revisjonsrapporten viser at det var massive lovbrudd blant 13 av 14 selskapene som hadde rammeavtale med kommunen. Revisjonsrapporten bekrefter lovbruddene som Dagbladet tidligere har avdekket. Dagen publiserte Dagbladet et intervju med det eneste renholdsselskapet som IKKE hadde brutt kontrakten.

9.22: Publisering: “Staten bryter egne vaskeregler”.

Regjeringen satte i gang en granskning av renholderne som vasket for staten etter Dagbladets avsløringer i januar og februar. 31. august kunne Dagbladet publisere saken ”Staten bryter egne vaskeregler”. Også denne granskingen bekreftet Dagbladets tidligere avsløringer. 12. oktober kunne Dagbladet melde at ”Adecco-pleierene får betalt for overtidsrovdriften”. Dagen etter fulgte vi opp med et intervju med sykepleier Samir Kadiric, som var en av de som fikk etterbetalt.

13. oktober kunne Dagbladet bringe et intervju med samtlige ansatte ved det tidligere Adecco-drevne Midtåsenhjemmet, som tryglet om å ikke bli konkurranseutsatt for tredje gang på seks år. Dagen etter publiserte Dagbladet et intervju med NHO Service-direktør Petter Furulund hvor han sa at ”dette må de avfinne seg med eller søke jobb annet sted”. 17. februar fikk han svar fra SVs Karin Andersen, som kalte NHO Service-direktøren for ”grenseløst frekk”.

9.23: Publisering: ”Lønn: Null kroner”

På grunn av det tidligere arbeidet fortsatte jeg å motta lønsslipper. 20. oktober kunne Dagbladet publisere saken ”Lønn: Null kroner”. Artikkelen handler om Daisy Tobar (57) fra Sverige som jobbet for bemanningsbyrået Helsenor. Etter tre ukers arbeid fikk hun beskjed om at den offentlige oppdragsgiveren ikke var fornøyd og at hun derfor fikk null (0) kroner i lønn.

9.24: Publisering: ”Her er stemplingskortene som avslører ISS”

Mye av arbeidet som ble nedlagt resulterte ikke umiddelbart i saker, men ble artikler senere på indirekte vis. Gjennom året var jeg i kontakt med mange renholdere fra ISS. Det resulterte i at vi 14. november kunne publisere en sak om at renholdsgiganten ISS begår omfattende brudd på Arbeidsmiljøloven. En tilsynsrapport fra Arbeidstilsynet viste at de ansatte fikk betalt for sju timer. Stemplingskortene viste åtte til ni timer. Siden ISS nektet for at stemplingskortene fantes, kunne jeg 22. november publisere saken ”Her er stemplingskortene som avslører ISS”.

Forskriften for offentlig anskaffelse ble også satt under press av EØS kontrollorgan ESA og 15. november kunne Dagbladet publisere et intervju med arbeidsminister Hanne Bjurstrøm hvor hun varslet kamp mot ESA.

På grunn av alt arbeidet med de ISS-ansatte ble jeg kontaktet av renholderne hos flere hoteller på Gardermoen som for første gang sto åpent fram og fortalte om den vanskelige arbeidssituasjonen.

9.25: Publisering: ”Vasket for Nav: - Jeg fikk sparken fordi jeg var gravid”

At det offentlige fortsatt ikke hadde alt under kontroll, kunne jeg dokumentere 7. desember 2011 med en sak om litauerne Leonora Cepukaitiene og Vitalijus Tamasuskas som vasket for Nav for langt under tariff. To dager senere slaktet Fagforbundets hovedtillitsvalgte i Lillehammer Nav og kommunens håndtering av saken. Arbeidsminister Hanne Bjurstrøm valgte å forsvare Nav. Dette gjorde at Norsk Arbeidsmandsforbund gikk ut og slaktet arbeidsministerens håndtering.

I etterkant av Dagbladets avsløringer om de ISS-ansatte på hotellene på Gardermoen valgte Ap å droppe hotellkjeden ved en planlagt konferanse. LO-leder Roar Flåthen gikk 20. desember ut og kommenterte Dagbladets avsløringer på nytt.

9.26: Publisering: ”Oppvask i kongens bakgård”.

28. desember kunne Dagbladet avsløre at Rydje Renhold, selskapet som rengjør for kongefamiliens livvakter på Slottet, ved Skaugum og i Lommedalen, bryter Arbeidsmiljøloven.

10. Ettetanke

Som reporter har jeg aldri opplevd et slikt engasjement blant vanlige folk og lesere som dette prosjektet har utløst. I løpet av 2011 merket vi i Dagbladet også at frykten for et råere og mindre trygt arbeidsmarked spredte seg til flere og flere sosiale lag. I mange år har useriøse selskaper og offentlige oppdragsgivere kunnet operere under radaren fordi det stort sett var sårbare personer, med utenlandsk bakgrunn og med lite nettverk som ble rammet.

Gjennom våre artikler har vi dokumentert at disse endringene i økende grad også rammer såkalt attraktive yrker, blant annet innenfor skole og helsevesen. I generasjoner har nordmenn oppfattet at et arbeidsforhold for det offentlige har vært en garanti for ordnede lønns-og arbeidsforhold. Vi mener Dagbladet gjennom sin satsing på "Det nye arbeidslivet" har avslørt at slik er det ikke lenger. Det norske samfunnet har på få år gjennomgått store forandringer som griper direkte inn i svært mange menneskers liv og karriere. Dissen endringene har kunnet skje ikke minst fordi det offentlige har lukket øynene.

Rapporten er skrevet av undertegnede:

Gunnar Thorenfeldt
14.01.2012